

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

www.emu.ee
Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 meetme 1.2 „Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus“ majandus-sotsioloogiline uuring

Teostaja:

**Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje
püsihindaja**

Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Majandus- ja sotsiaalinstituut

Eesti Maaülikool

Tartu 2012

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
METOODIKA	5
1. TOETUSE SAAJATE KOHUSTUSTE TÄITMINE	7
1.1. Erialane ettevalmistus ja töökogemus	8
1.2. Investeeringute elluviimine ja põllumajandusliku müügitulu suurus	10
2. TOETUSE SAAJATE ARENG	12
2.1. Küsitluse läbiviimine ja vastanute profiil	12
2.2. Meetme mõju toetuse saajate konkurentsivõimele ja ettevõtlikkusele	14
2.3. Nooretalunikuna tegutsemisel ettetulnud probleemid. Meetme rakendamisega seotud probleemid ning võimalikud lahendused	20
2.4. Meetme sihtrühm, eesmärgid, vajalikkus ja toetuse sihipärane kasutamine	23
2.5. Viienda majandusaasta müügitulu eeldatav täitumine	25
2.6. Intervjuudest saadud tagasiside	29
3. PLANEERING JA TEGELIKKUS	34
TULEMUSTE ARUTELU JA ETTEPANEKUD	37
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	44
RESULTS	45
Lisa 1. Küsitluse koondtulemused	48
Lisa 2. Küsitluse vorm	57
Lisa 3. Intervjuu vorm	66

SISSEJUHATUS

Perioodil 2007–2013 on ÜPP teise samba ehk Eesti Maaelu arengukava 2007–2013 toetuste eelarve kokku 924,86 mln eurot. MAK 2007–2013 toetusi kaasfinantseeritakse EL Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) summas 714,66 mln eurot ja Eesti riigi eelarvest kaetakse toetuste eelarve 210,20 mln euro ulatuses. Otseselt tehnoloogilise taseme tõstmiseks, keskkonna ja loomade heaolu parandamiseks ning tööhõive säilitamiseks maapiirkondades on rakendatud mitmeid meetmeid. Sh on kavandatud meede 1.2, mis on suunatud noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamisele ja põlvkondade vahetusele kaasaaitamisele. Noorte tootjate toetuse mõju on oluline ka noorte kaasamiseks maapiirkonna kogukonna arendamisse. Toetus on ellukutsutud ka üldisest vajadusest suurendada alla 40-aastaste põllumajandustootjate osatähtsust Eesti põllumajandustootjate hulgas. Meetme toetuse eelarve perioodil 2007–2013 on kokku 17,56 mln eurot.

Meetmele omased eesmärgid on järgmised:

- noorte põllumajandustootjate abistamine põllumajandusliku majapidamise sisseseadmisel;
- noorte põllumajandustootjate ettevõtte edaspidine struktuuriline kohandamine;
- tööhõivevõimaluste laiendamine noortele;
- noorte kaasamine maakogukonna arendamisse.

Meetme 1.2 taotlusvoorud on olnud avatud viis korda:

- 18.veebruar kuni 10. märts 2008 (edaspidi I taotlusvoor);
- 15. september kuni 06. oktoober 2008 (II taotlusvoor);
- 21. september kuni 12. oktoober 2009 (III taotlusvoor);
- 17. august kuni 30. august 2010 (IV taotlusvoor);
- 9. august kuni 29. august 2011 (V taotlusvoor).

Aastal 2011 täituvad I ja II taotlusvoorus toetust saanud 188 ettevõtjal meetme määrusega kehtestatud nõuete täitmise ajad. Uuringuga hinnatakse meetme rakendamise hetkeolukorda ja toetuse saajate põllumajanduslikku tulemust ning otsitakse lahendusi võimalike takistuste leevendamiseks.

Uuringu eesmärgiks on:

- anda ülevaade esimese kahe taotlusvooru toetuse saajate kohustuste tähtaegsest täitmisest;
- analüüsida esimese kahe taotlusvooru toetuse saajate kutsekvalifikatsiooni taset enne ja pärast toetuse saamist;
- anda hinnang noorte põllumajandustootjate konkurentsivõimele.

Uuringu ülesannetena kuuluvad analüüsimisele järgmised punktid:

- hinnata meetme vastavust sihtrühmale ning meetme rakendamise vastavust meetme eesmärkidele;
- analüüsida meetme rakendamise mõju ettevõtja konkurentsivõimele ning ettevõtlikkusele;
- anda hinnang toetust saanud ettevõtjate (FIE-d, osaühingute osanikud ning juhatuste liikmed) haridustaseme suurenemisele ja töökogemuste ning vilumiste omandamisele;
- uurida meetme rakendamisel tekkinud probleeme, riske ja vajadusi ning pakkuda võimalikke lahendusi;
- anda ülevaade toetuse sihipärasest kasutamisest, selle efektiivsusest ning selle vastavusest vajadusele;
- prognoosida toetuse saajate tegutsemise viienda aasta lõpuks võetud kohustuste täitmise edukust ning meetme vajadust tulevikus.

Uuringu aruanne koosneb kolmest osast:

1. Toetuse saajate kohustuste täitmine;
2. Toetuse saajate areng;
3. Prognoosid ja tegelikkus.

Esimene osa koostati kabinetuuringuna, millele lisaks kasutati ankeetküsitluse ja intervjuudega kogutud kvantitatiivseid andmeid. Küsitlusele mittevastanutelt koguti telefoni teel täiendavat infot. Teine osa kajastab läbiviidud küsitluse ja intervjuude tulemusi ning esitletakse toetuse saajate hinnanguid. Uuringu aruande kolmandas osas võrreldakse toetuse saajate äriplaanides toodud maaressursi, müügitulu ja töökohtade loomise plaane küsitluse ja intervjuude käigus kogutud tegelike andmetega.

Uuringu viisid läbi EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakonna töötajad: Kersti Aro (küsimustiku ja intervjuu ettevalmistamine), Toomas Kangur (andebaasidest info kogumine) ja Sirje Simmo (andmekogumine, intervjuude läbiviimine). Analüüsid teostasid ja aruande koostasid Sirje Simmo ning Mati Mõtte.

METOODIKA

Uuringu läbiviimisel kaasati valimisse meetme 1.2 toetust saanud ettevõtjad I ja II taotlusvooru alusel. Andmed võeti seisuga 7. oktoober 2011. Analüüsitavad andmed koosnesid PRIA poolt esitatud meetme 1.2 seirekoondtabelis kokkulepitud Euroopa Komisjoni poolt püstitatud kohustuslikest väljundnäitajatest ja püsihindajate poolt kogutud siseriiklikest väljund- ja tulemusnäitajatest. Püsihindaja poolt kogutud näitajad pärinesid toetust taotlenud ettevõtjate taotlustest, äriplaanidest, äriregistri andmebaasist ja küsitluse käigus saadud toetuse saajate vastustest.

Uuringus kasutatakse toetuse saajate gruppeerimist kolmeks:

- alustavad ettevõtjad (edaspidi alustajad);
- tegutsevad ettevõtjad (tegutsejad);
- vanemalt või vanavanemalt ettevõtluse ülevõtnud ettevõtjad (ülevõtjad).

Ankeetküsitluse valimisse olid kaasatud kõik I ja II taotlusvooru toetuse saajad, kes ei kuulunud intervjueeritavate hulka. Küsitlus viidi läbi isikuliselt. Kõik vastajad olid tuvastatavad ettevõtte äriregistri koodi alusel, mis võimaldas seostada erinevaid andmebaase. Küsitluse ankeedi vorm on esitatud aruande lisas 1.

Intervjuu valimi koostamise meetoodika oli järgmine:

- I taotlusvooru toetuse saajad järjestati viitenumbri järgi väiksemast suuremani (A->Z);
- järjestatud toetuse saajad jagati kahte gruppi – tegutsejad koos ülevõtjatega ja alustajad;
- mõlemast grupist teostati valim toetuse saajate järjekorra alusel. Intervjueeritavaks võeti iga neljas toetuse saaja. Mõlemasse gruppi valiti kümme toetuse saajat;
- valmist välistati saarte piirkonnad, kuna uuringu lähteülesanne ei näinud ette piirkonnapõhist vaatlemist. Juhul kui valimisse sattus Saaremaa või Hiiumaa ettevõtja, siis võeti intervjueeritavaks temale järgnev ettevõtja ja alustati neljaks loendamist valitule järgnevast ettevõtjast;
- investeeringutega seotud tegevusalade mitmekülgsuse ja proportsionaalsusega arvestamiseks selgitati välja tegevusalad, mille alusel toetuse saajate osatähtsus I taotlusvooru toetuse saajate arvust oli vähemalt 5%. Tegemist oli kriteeriumiga, millele võrdus üks ettevõtja 20 noortalunikuga intervjueeritavate grupis. Arvestuse tulemusena kuulusid intervjueeritavate ettevõtjate hulka lihavede kasvatavad, muu loomakasvatusega tegelevad, piimakarjakasvatavad, puu- ja köögiviljakasvatavad ning teraviljakasvatavad. Täpsemalt jaotusid intervjueeritavad ettevõtjad järgmiselt: kolm lihavede kasvatajat, kaks loomakasvatajat, kaks piimakarjakasvatajat, neli köögiviljaga tegelevat ja üheksa teraviljakasvatajat. Kui valimisse sattus muu tegevusala esindaja, siis jäeti isik vahele ning võeti valimisse temale järgnev sobiliku tegevusala esindaja. Ettevõtjate neljaks loendamist alustati valikujärgsele ettevõtjale järgnevast toetuse saajast. Kui mõne tegevusala osas oli valmi suurus juba saavutatud, siis sama tegevusala ettevõtja

valimisse sattudes valiti temale järgnev sobiliku tegevusalaga toetuse saaja ning neljaks loendamist alustati valitule järgnevast toetuse saajast.

Tabel 1. Toetuse saajate tegevusalade jaotumine I taotlusvoorus

Tegevusala	Osatähtsus tegevusalal toetuse saajate arvust (95 heakskiidetud taotlusest), %	Valimisse võetavad tegevusalad
Aiandus	2	Ei
Heintaimede kasvatus	1	Ei
Lihaveiste kasvatus	13	Jah
Mesindus	1	Ei
Muu loomakasvatus	13	Jah
Piimakarjakasvatus	10	Jah
Muu taimekasvatus	3	Ei
Puu ja köögivilj	18	Jah
Seakasvatus	4	Ei
Teraviljakasvatus	45	Jah
Õlikultuurid	2	Ei

Intervjueeritavate valimisse kuulus kokku kümme alustaja gruppi, neli ülevõtja gruppi ja kuus tegutseja gruppi kuuluvat ettevõtjat. Küsitlust intervjueeritavatele täiendavalt ei saadetud. Vajalikud kvantitatiivsed näitajad uuringu I üldosa koostamiseks koguti intervjuude käigus.

Esimeses peatükis analüüsitud kohustuste täitmise tähtsajad on kirjeldatud vastavalt 20.12.2007 põllumajandusministri määruse nr 158 redaktsioonist, mis kehtis kuni 8. augustini 2009 (tabel 2).

Tabel 2. Toetuse saajate kohustused ja täitmise tähtsajad

Kohustus	Kohustuse täitmise tähtsaja kirjeldus
Kaheaastane põllumajandusalane töökogemus (edaspidi põllumajanduslik töökogemus).	Taotluse esitamisel või 36 kuu jooksul toetuse määramisest
Põllumajandusalane keskeri-, kutsekesk- või kõrgharidus või „Kutseseaduse“ § 3 lg 3 punktile 3 vastav kolmas kutsekvalifikatsioon (edaspidi erialana ettevalmistus).	Taotluse esitamisel või 36 kuu jooksul toetuse määramist.
Iga-aastane omatoodetud põllumajandussaaduste müügitulu ja omatoodetud põllumajandussaaduste töötlemisest saadud põllumajandustoodete müügitulu kas koos või eraldi moodustab vähemalt 50% kogu müügitulust (edaspidi põllumajandusliku müügitulu osakaal).	Nõude täitmine algab investeeringute elluviimisele järgnevast majandusaastast.
Omatoodetud põllumajandussaaduste müügitulu ja omatoodetud põllumajandussaaduste töötlemisest saadud põllumajandustoodete müügitulu kas koos või eraldi on suurem kui 2400 eurot (edaspidi põllumajandusliku müügitulu summa esimesel majandusaastal).	Taotluse esitamisele järgneval aastal.
Omatoodetud põllumajandussaaduste müügitulu ja omatoodetud põllumajandussaaduste töötlemisest saadud põllumajandustoodete müügitulu kas koos või eraldi moodustab vähemalt 80% taotletud toetuse summast (edaspidi põllumajanduslik müügitulu viiendal majandusaastal).	Taotluse esitamise aastale järgneval viiendal majandusaastal.
Investeeringute elluviimine.	Taotluse esitamise aastale järgneva kahe majandusaasta jooksul.

1. TOETUSE SAAJATE KOHUSTUSTE TÄITMINE

Vastavalt uuringu metoodikale on I ja II taotlusvooru toetuse saajate kohustused ja nende täitmise tähtajad kirjeldatud lähtuvalt 20.12.2007 põllumajandusministri määruse nr 158 redaktsioonist, mis kehtis kuni 8. augustini 2009. Alljärgnevas tabelis 3 on esitatud andmed kohustuste täitmise tähtaegade kohta vaadeldavate voorude lõikes.

Tabel 3. Toetuse saajate kohustused ja täitmise tähtajad I ja II taotlusvoorus

Kohustus	I taotlusvooru toetuse saajatele kehtivad tähtajad	II taotlusvooru toetuse saajatele kehtivad tähtajad
Põllumajanduslik töökogemus	30.juuni 2011	13.veebruar 2012 (45 toetuse saajat; 26.veebruar 2012 (üks toetuse saaja); 4.märts 2012 (46 toetuse saajat); 24.november 2013 (üks toetuse saaja)
Erialane ettevalmistus	30.juuni 2011	13.veebruar 2012 (45 toetuse saajat; 26.veebruar 2012 (üks toetuse saaja); 4.märts 2012 (46 toetuse saajat); 24.november 2013 (üks toetuse saaja)
Põllumajandusliku müügitulu osakaal (50%)	Alates 2008. aastast kuni 2010. aasta. Olenevalt investeeringu lõpetamise majandusaastast ja viis aastat järjest	Alates 2009. aastast kuni 2011. aasta. Olenevalt investeeringu lõpetamise majandusaastast ja viis aastat järjest.
Põllumajandusliku müügitulu suurus esimesel majandusaastal (2400 eurot)	2009. majandusaasta	2009. majandusaasta
Põllumajandusliku müügitulu summa viiendal majandusaastal (80% saadud toetusest)	2013. majandusaasta	2013. majandusaasta
Investeeringute elluviimine	2008-2010	2009-2011

Kohustuste täitmist vaadeldes olid I taotlusvooru toetuse saajatel enamus kohustuste tähtaeg saabunud, v.a kohustused, mis on seotud viienda majandusaastaga. II taotlusvooru toetuse saajatel ei olnud võrreldes I taotlusvoorus toetust saanud ettevõtjatega veel saabunud erialase pädevuse ja töökogemuse nõude täitmise tähtaeg. Kohustuste täitmise tähtaegade arvestuse tabelis 3 teeb keeruliseks asjaolu, et algused on kehtestatud kolme erineva ajahetkega:

1. peale taotluse esitamist (põllumajandusliku müügitulu summa);
2. peale investeeringu teostamist (põllumajandusliku müügitulu osakaal);
3. peale toetuse määramist (erialane ettevalmistus).

Püsihindaja soovitab kaaluda edasise õigusloome käigus tähtaegade ühtlustamist sidudes kõik nõuete tähtajad toetuse määramise aastaga. Ühtlustamine toetuse määramise aasta alusel tagab ka vaiete rahuldamise puhul ühtse lähenemise.

1.1. Erialane ettevalmistus ja töökogemus

Aastal 2010 koostatud „Meetme 1.2 Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus rakendustulemuste ja ettevõtjate majandusliku struktuuri analüüs“ rakendusanalüüsi andmetel oli 38 toetuse saajat, kellel puudus erialane ettevalmistus (põllumajanduslik haridus). Toetuse rahuldamata jätmise vaide tulemusena oli uuringu koostamise hetkeks lisandunud II taotlusvooru toetuse saajate hulka üks ettevõtja, mistõttu esimese kahe taotlusvooru toetuse saajate arvuks kujunes 188. Lisandunud ettevõtja ei omanud erialast ettevalmistust. Seega oli põllumajandusliku hariduseta ettevõtjaid kahe esimese taotlusvooru toetuse saajate hulgas 39. Neist omakorda I taotlusvooru toetuse saajate hulka kuulus viis ettevõtjat ja II taotlusvooru toetuse saajate hulka 34 ettevõtjat. Põllumajanduslik töökogemus oli 2010. aastal koostatud I ja II taotlusvooru rakendusanalüüsis toodud välja jaotusena – töökogemusest, vähemalt kolmeaastase töökogemusega ja vähemalt üks osanikest omas kolmeaastast töökogemust. Kokku oli I ja II taotlusvooru toetuse saajatest olemas kolmeaastane töökogemus 136 ettevõtjal. Kaheaastase töökogemuse kohta informatsioon puudus. Eelpool nimetatud vaidemenetluse tulemusena lisandunud toetuse saajal oli põllumajanduslik töökogemus olemas. Alla kolmeaastase töökogemusega ettevõtjaid oli seega 51.

Läbiviidud küsitluse, intervjuude ja telefonivestluste tulemusena selgus, et seisuga 08.11.2011 oli 39 põllumajandusliku hariduseta ettevõtjast omandanud kõrghariduse viis, kutsehariduse kuus ja kutsequalifikatsiooni kolmanda taseme 17 ettevõtjat. Küsitletavate, intervjuueeritavate ning telefonivestluses saadud hinnangute põhjal haridustasemele olid põllumajandusliku hariduseta endiselt kümme ettevõtjat, kes olid kõik II taotlusvooru toetuse saajad. Viimane on suures osas seotud olukorraga, et II taotlusvoorus oli põllumajandusliku hariduseta ettevõtjaid 87% I ja II taotlusvooru põllumajandusliku hariduseta ettevõtjatest. Hinnanguliselt ei saa omandada mainitud kümnest põllumajandusliku hariduseta ettevõtjast seitse tähtaegselt põllumajanduslikku haridust. Uuringu koostamise hetkel põllumajandusliku hariduseta ettevõtjatest neli kinnitas telefoni teel, et pole täna veel õpinguteed alustanud. Kolm ettevõtjat on alustanud, kuid tõenäoliselt ühel nihkub lõpetamine üle etteantud tähtaja ja teised lõpetavad 2012. aasta teisel poolel. Neid kolme ettevõtjat loeti siiski tõenäoliselt põllumajandusliku hariduse omandajateks. Kolm küsimustikule vastanud hariduseta ettevõtjat kinnitas põllumajandusliku hariduse puudumist, kuid ei täpsustanud selle omandamise aastat.

Seega 18% erialase ettevalmistuseta ettevõtjatest ei suuda põllumajanduslikku haridust saavutada 36 kuu jooksul alates taotluse heakskiitmise kuupäevast. Absoluutarvudes on oluline arvestada, et III ja IV taotlusvooru toetuse saajatest puudus erialane ettevalmistus vastavalt 8 ja 9 (kokku 17) ettevõtjal. Viimastest voorudest toetuse saajate hulgas on erialase ettevalmistuseta ettevõtjate arv märgatavalt väikesem kui see oli II taotlusvooru toetuse saajate hulgas. Uuringu tulemuste laiendamisel võime prognoosida küllaltki väikest ettevõtjate arvu, kellega võib tekkida kriteeriumi täitmisel probleeme.

Põllumajandusliku hariduse puudumise põhjusena nimetati ebasobivat aega hariduse omandamiseks (sügiskuud ja kevadkuud), kaugust õppeasutusest ning kursuste ületäituvust.

Tulevikus tehtavate otsuste tegemisel tuleb arvesse võtta, et iga viies erialase ettevalmistuseta (põllumajandusliku hariduseta) põllumajandustootja ei suuda täita tähtaegselt põllumajandusliku hariduse saavutamise nõuet. Püsihindaja soovitab Põllumajandusministeeriumil teha koostööd kutsekvalifikatsiooni andvate õppeasutustega tagamaks toetust saanud hariduseta isikutele põllumajandusliku hariduse parem kättesaadavus (e-õpe, õppetsüklid talvekuudel detsember kuni märts, vms) või edastada antud uuringust tulenevad ettepanekud kutseõppeasutustele.

Põllumajandusliku töökogemuseta 51 ettevõtja hulgas oli 22 FIE-t, kelle töökogemus loetakse saavutatuks kui isik tegeleb põllumajandussaaduste tootmisega. Osaühinguid oli vastavalt 29, kelle omanikel ei olnud enne taotluse esitamist kolme aastast põllumajanduslikku töökogemust. Küsitlus saadeti 25 osaühingu esindajale ja intervjueriti nelja osaühingu esindajat. Küsitlusele vastas 16 ettevõtjat. Küsitletavatel paluti hinnata noortaluniku põllumajandusliku töökogemuse saavutamise viisi.

Osaühingute esindajate vastused olid järgmised (mainitud kordade arv):

- 1) olen omanik ja juhatuse liige ning lisaks on sõlmitud tööleping (3 küsitlusele vastajat ja 3 intervjuerit);
- 2) olen omanik ja juhatuse liige (10 küsitlusele vastanud ettevõtjat ja 1 intervjueritu);
- 3) olen omanik (1 küsitlusele vastanu).

Ühtegi vastust ei laekunud valikuvariandile „olen omanik ja lisaks on sõlmitud tööleping“.

Nimetatud vastusevariandi mittekasutamine on seotud olukorraga, et alla kolmeaastase põllumajandusliku töökogemuseta osaühingute esindajatest vastas küsitlustikule enamjaolt isik, kes oli ettevõttes nii juhatuse liikme kui ka omaniku positsioonil (17 juhul).

Põllumajanduslikku töökogemust planeeritakse saavutada toetust saanud osaühingu omaniku ja juhatuse liikmena, millega kaasneb mõningatel juhtudel tööleping. Enim on nimetatud omanikuna ja juhatuse liikmena töökogemuse saavutamist. **Vastuste analüüsimisel ilmneb, et töölepingu vormistamist ei peeta oluliseks. Lisaks puudub püsihindajal veendumus, et vaid omanikuna tegevus tagab tõendatava põllumajandusliku töökogemuse.**

Püsihindaja soovitab teavitada taotlejaid ja toetuse saajaid kaheaastase põllumajandusliku töökogemuse saavutamise nõudest ning kontrollimise alusdokumentidest. Piisaks ka abimaterjali „Abiks taotlejale“ täpsustamisest.

1.2. Investeeringute elluviimine ja põllumajandusliku müügitulu suurus

Investeeringute elluviimist tõendava viimase kuludeklaratsiooni esitamise tähtaeg oli 2011. aasta algus. Seisuga 16. august 2011 oli projekti lõpetajaid ehk lõpliku kuludeklaratsiooni esitajaid kokku 70 ja osaliselt investeeringuid teostanute arv 39. Investeeringut tõendavaid dokumente oli kokku esitanud 109 toetuse saajat, kellest 91 oli I ja II taotlusvooru toetuse saajad. Seega I ja II taotlusvooru toetuse saajatest ei olnud toetuse kasutamist tõendavaid dokumente veel PRIA-le esitanud 97 ettevõtjat, kellest omakorda 46 oli I taotlusvooru toetuse saajad.

Meetme 1.2 tingimuste määrase alusel oli kuni 24.05.2011 toetuse saajal kohustuseks esitada PRIA-le taotluse esitamise aastale järgneval kahel majandusaastal mõlema majandusaastate kohta eraldi lisas 3 toodud vormi kohane teatis äriplaanis kavandatud investeeringuga ja tegevustega seotud kulude tegemise kohta. Meetme määrmises oli nõude osas täpsustamata jäänud tähtaeg, millal tuleb teatis esitada. Alates 24.05.2011 on toetuse saajal kohustus esitada PRIA-le vormikohane teatis taotluse esitamise aastale järgneva kahe majandusaasta jooksul, kuid hiljemalt kahe kuu möödudes taotluse esitamise aastale järgneva teise majandusaasta lõppemisest arvates. Meetme 1.2 määrase muudatus tagab hetkel selgema ja täpsema kuludeklaratsiooni esitamise tähtaja, kuid ei taga operatiivset reageerimist investeeringuid ellu viia mittekavatsevate noortalunike üle. Olukorras, kus I taotlusvooru toetuse saajatest 46 ettevõtjat (48%) ei olnud seisuga 16.08.2011 esitanud ühtegi kuludeklaratsiooni, vajab kulude tõendamise tähtaeg veelgi täpsustamist.

Peale meetme 1.2 tingimuste määrase täpsustamist, mis sätestas kindla aja kuludeklaratsioonide esitamiseks, oli seisuga 04.11.2011 kuludokumentide esitamine paranenud. I ja II taotlusvooru toetuse saajatest oli seisuga 04.11.2011 investeeringud teostanud ja kuludeklaratsioonid esitanud 145 ettevõtjat, pikendus oli võimaldatud kahele toetuse saajale ning menetluses oli veel 41 ettevõtjaga dokumendid. Kusjuures I taotlusvooru toetuse saajatega seotud taotlustest oli menetluses 14. Seisuga 15. detsember 2011 oli PRIAs menetluses olevate investeeringut tõendavate dokumentide kontrollimisel 21 juhul tekkinud täiendavaid küsimusi ja ei ole jõutud kõikide kuluaruannete kontrolle teostada. PRIA andmetele tuginedes on alustatud kuue ettevõtja puhul toetuse tagasinõudmist. Menetluses olevate ettevõtjate küsimuste hulgas oli nii juriidilise vormi vahetamist, pikenduse taotlemist investeeringule kui ka kuludokumentide hilinenud esitamist.

Püsihindaja soovib kulude tõendamist nõuda iga määramisele järgneva aasta veebruariks. Probleemaatiliseks tuleb hinnata kuludokumentide esitamist, kuid hetkeolukord toetuse tagasinõudmise algatamise arvu osas ei ole kriitilise tähtsusega.

Põllumajandusliku müügitulu summa peab olema I ja II taotlusvooru toetuse saajatel 2009. aasta omatoodetud põllumajandussaaduste müügist vähemalt 2400 eurot. Küsitlusele vastanud 99 ettevõtjast seitsmel ettevõtjal oli küsitluse vastustesse märgitud 2009. aasta põllumajandusliku müügitulu suuruseks 0 kuni 2060 eurot. Samas nendest ettevõtjatest vaid ühel oli 2010. aastal müügitulu väiksem kui 2400 eurot. Intervjuus osalenud 20 ettevõtjast ei olnud ühelgi ettevõtjal 2009. aasta müügitulu väiksem kui 2400 eurot, kahel juhul oli 2010. aasta müügitulu väiksem.

Küsitlusele vastanud ja intervjuus osalenud ettevõtjate kommentaaridele tuginedes oli probleeme 2009. aasta müügitulu täitmisega ettevõtjatel, kelle valitud tegevusalal on pikem tootmistsükkel (nt lihavedelad, tšintšiljad, puu- ja marjakasvatajad).

Viienda majandusaasta müügitulu võimaliku täituvuse analüüs on kirjeldatud aruande teise peatüki alapunktis 2.5.

Taotluse esitamisele järgneva aasta 2400 euro suuruse põllumajandusliku müügitulu saavutamiseks on probleeme olnud pikema tootmissükliga tegevusaladel (nt lihavedel-, tšintšiljade-, puu- ja köögiviljade ning marjade kasvatamine).

2. TOETUSE SAAJATE ARENG

2.1. Küsitluse läbiviimine ja vastanute profiil

Peatükis tehtud järeldused ja ülevaated tuginevad ankeetküsitlusele vastanud ja intervjuueeritud ettevõtja hinnangutele. Küsitlus toimus standardiseeritud küsitluslehe alusel, mis edastati I ja II taotlusvooru 168 toetuse saajale. Nimetatud toetuse saajad välistati personaalselt intervjuueeritavate valimist. Ankeetküsitluse edastamine toimus e-posti teel ning küsitluskeskkonnana kasutati Google Docs programmi. Ankeedi täitmise meeldetuletus saadeti toetuse saajatele e-posti teel kolmel korral. Lisaks helistati meeldetuletuse eesmärgil küsitlusele mittevastanud ettevõtjatele. Tulemuseks seisuga 08.11.2011 koguti 99 ettevõtja vastused, mis moodustavad 59% küsitletute arvust. Küsitluse koontulemused tabelite kujul on leitavad lisast 3. Koondtulemused on võimalusel kajastatud alustajate, tegutsejate ja ülevõtjate grupi ning tegevusalade lõikes.

Küsitlusele vastas 61% füüsilisest isikust ettevõtjatest ja 57% osaühingutest (tabel 4). Küsitlusele vastanutest olid FIE-d vähesel määral aktiivsemad kui OÜ-de esindajad. Samas ei olnud erinevus märkimisväärne olles FIE-de osas vaid kolme vastaja võrra suurem.

Tabel 4. Valim ja küsitlusele vastanute jaotus ettevõtlusvormi alusel

	Valimisse kaasatud ettevõtjate arv	Vastuse andnud ettevõtjate arv	Vastanute osatähtsus küsitletutest, %
FIE-de arv	84	51	60,7
OÜ-de arv	84	48	57,1
KOKKU	168	99	58,9

Juriidiliste vormide lõikes on küsitlusele vastanud ettevõtjate arv piisav hinnangute ja järelduste tegemiseks, sest vastanud ettevõtjate arv moodustab üle 50% toetuse saajatest. Lisaks on tagatud juriidiliste vormide proportsionaalsus.

Vaadeldes vastajate arvu põllumajandustootmise ülevõtmise ja alustamise gruppide tähenduses, siis kõige rohkem küsitlusele vastajaid oli alustajate grupis, mis oli otseselt seotud alustajate suurema arvuga toetuse saajate hulgas (tabel 5).

Tabel 5. Valim ja küsitlusele vastanute jaotus põllumajandustootmise alustamise gruppides

	Valimisse kaasatud ettevõtjate arv	Vastuse andnud ettevõtjate arv	Vastanute osatähtsus küsitletutest, %
Alustajad	93	54	58,1
Tegutsejad	48	29	60,4
Ülevõtjad	27	16	59,3
KOKKU	168	99	58,9

Vastanute osakaalu arvestades oli kõige rohkem vastajaid tegutsejate grupis, mis moodustas 60% küsitlusele saanud 48 tegutsejast. Küsitluse tulemuste hindamiseks põllumajandustootmise

ülevõtmise ja alustamise gruppide jaotuse alusel on vastanute arv ning jaotus piisav kõigis kolmes grupis. Vastanute osatähtsus igas nimetatud grupis on üle 50%. (tabel 5)

Vaadeldes ettevõtjate jaotust taotlusvoorude alusel, siis küsitlusele vastuseid saadi kõige rohkem II taotlusvoor toetuse saajatelt, mis oli seotud küsitletute suurema arvuga vastavas taotlusvoorus. I taotlusvoorus oli küsitletavaid vähem, kuna I taotlusvoorus toetust saanud ettevõtjatest 20 kuulus intervjueritavate valimisse. Tulemuste hindamiseks ja üldistamiseks on vastanute jaotus taotlusvoorude lõikes piisavalt proportsionaalne (tabel 6).

Tabel 6. Valim ja küsitlusele vastanute jaotus taotlusvoorude alusel

	Valimisse kaasatud ettevõtjate arv	Vastuse andnud ettevõtjate arv	Vastanute osatähtsus küsitletutest, %
I taotlusvoor	75	44	58,7
II taotlusvoor	93	55	59,1
KOKKU	168	99	58,9

Tegevusalade lõikes oli kõige rohkem küsimustikule vastajaid teraviljade ja õlikultuuride kasvatajate hulgas. Nimetatud tegevusalaga oli ühtlasi seotud kõige rohkem toetuse saajaid. (tabel 7)

Tabel 7. Küsitlusele vastanute jaotus tegevusala järgi

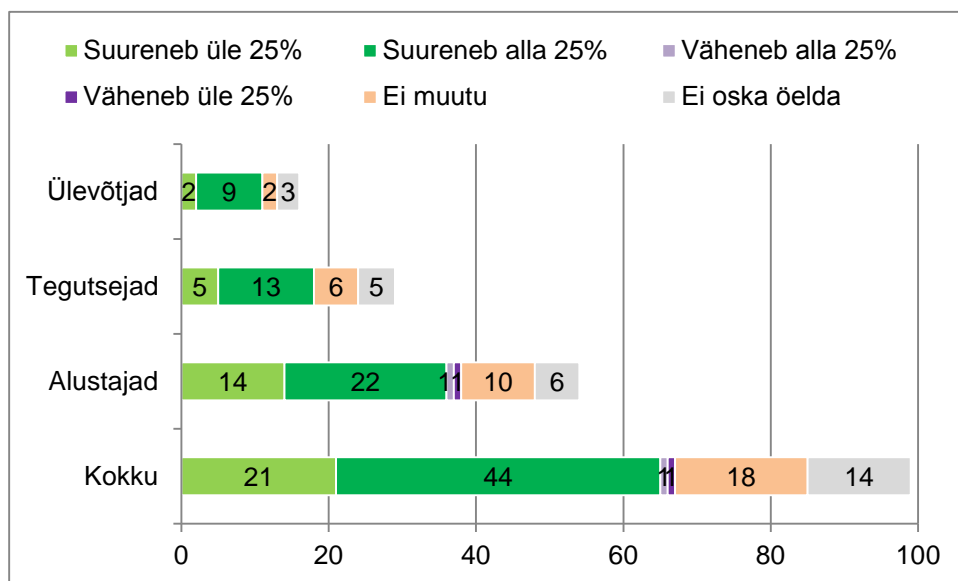
	Valimisse kaasatud ettevõtjate arv	Vastuse andnud ettevõtjate arv	Vastanute osatähtsus küsitletutest, %
Aiandus	3	1	33,3
Heintaimed	5	3	60,0
Lihaveised	23	15	65,2
Mesindus	2	1	50,0
Muu loomakasvatus	23	15	65,2
Muu taimekasvatus	7	1	14,3
Piimatootmine	11	8	72,7
Puu-, köögivili ja marjad	20	10	50,0
Seakasvatus	4	2	50,0
Seenekesvatus	1	0	0,0
Teravili ja õlikultuurid	68	43	63,2
KOKKU	168	99	58,9

Tegevusalade alusel hinnatakse laekunud vastuste osatähtsust hinnangute andmiseks piisavaks, kuid järeldused on võimalikud üksnes tegevusalade osas, kus oli kaheksa ja enam vastanud ettevõtjat. Väiksema vastuste arvuga tegevusalad koondatakse „Muud“.

2.2. Meetme mõju toetuse saajate konkurentsivõimele ja ettevõtlikkusele

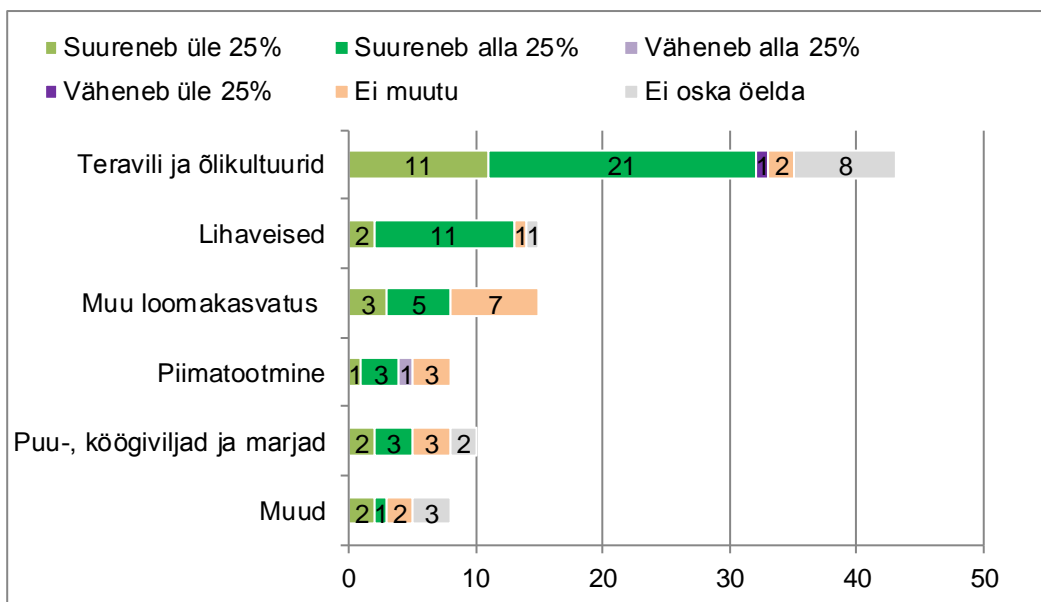
Konkurentsivõime ja ettevõtlikkusega on seotud küsitlusanneedi (Lisa 1) punktides 3, 7, 8, 9, 13, 18, 21, 29 ja 23 (osaliselt) antud vastused. Konkurentsivõimet ja ettevõtlikkust näitavad antud uuringu kontekstis muuhulgas koostöö ja selle tulemuslikkus, osalemine teistes organisatsioonides, täiendavate teadmiste saavutamine, uute oskuste omandamine, investeerimisvõimekus ja maakasutuse suurendamine.

Ettevõttes kasutatava põllumajandusmaa pindala järgneva kolme aasta jooksul (aastatel 2012-2014) planeerisid suurendada 66% küsitlusele vastanutest. Kõige rohkem oli maakasutuse suurendajaid alustajate grupis. Maakasutuse suurendajaid oli kõige vähem ülevõtjate hulgas, kuid konkreetsele küsimusele vastanud ülevõtjate arvust moodustas maakasutuse suurendajate arv 69%. (joonis 1) Maakasutuse vähendajaid oli kokku kaks ning ettevõtjaid, kes ei muuda maakasutust oli 18. **Maakasutuse muutuse planeeringud viitavad olukorrale, et ettevõtjad soovivad laieneda ja areneda, sest enamus planeerib maakasutuse suurendamist.**

Joonis 1. Küsitlusele vastajate hinnang ettevõttes kasutatava põllumajandusmaa pindala muutusele kolme aasta jooksul, mainitud kordade arv

Tegevusalade lõikes vaadelduna planeeritakse kõigil tegevusaladel suurendada maakasutust. Vähendamist prognoosisid kaks piimatootmise ja teraviljakasvatuse valdkonna ettevõtjat. (joonis 2) Maakasutuse suurendamist prognoosisid oli kõige rohkem nii arvuliselt kui ka osatähtsustelt lihavedelkasvatusega ning tera- ja õlikultuuride kasvatusega tegelevate ettevõtjate hulgas (Lisa 3 Tabel A).

Joonis 2. Küsitlusele vastajate hinnang ettevõttes kasutatava põllumajandusmaa pindala muutusele kolme aasta jooksul tegevusvaldkondade lõikes, mainitud kordade arv

Hinnangutest majandusliku koostöö kohta (ettevõtte arendamine, turundus vms) saame järeldada, et küsitlusele vastanud noortalunikud on teinud kõige rohkem koostööd sama valdkonna ettevõtjatega ja põllumajandussaaduste töötlejatega (Lisa 3 Tabel B). **Koostöö kaubandusettevõttega, teadus- ja arendusasutusega ning kohaliku omavalitusega on hea või puudub. Kuna väga suurel arvul ettevõtjatest puudub koostöö eelnimetatud asutuste ja ettevõtjatega, siis sellele tuleb edaspidi rohkem tähelepanu juhtida.** Enim olid koostööle orienteerunud noortalunikud, kes võtsid ettevõtte vanemalt üle (grupis ülevõtjad). Olenevalt koostööpartnerist oli koostööga kokkupuuteid 62–100% küsitlusele vastanud ülevõtjatel. Alustajatel jäävad koostööga kokkupuuted olenevalt koostööpartnerist 57–96% ja tegutsejatel 52–86% vahele. Koostööd tegevatest ettevõtjatest hindas koostööd teiste sama valdkonna ettevõtjatega heaks või väga heaks 94%, teadusasutustega 85%, kohalike omavalitsustega 82%, töötlejatega 75% ja kaubandusega 66% juhtudest.

Uuringu tulemustest selgub, et noortalunistest on liikmena mõnes tulundusühistus või mittetulunduslikus ühenduses kokku 26,3% vastanutest. Küsimusele vastas positiivselt 26 ettevõtjat. **Noortalunike osakaal aktiivses ühistegevus on arvestataval määral olemas.** Kuna ühistegevus ja koostöö on olnud Eesti põllumajandustootmises väga raskesti arendatavad, siis noortalunike seas võiks ja peaks laialdasemalt kasutust leidma.

Enim nimetati järgmisi organisatsioone (mainitud kordade arv):

- 1) piirkondlik taluliit või tootjate liit (6);
- 2) Eesti Lihaveisekasvatajate selts (5);
- 3) LEADER tegevusgrupid (2);
- 4) Lambakasvatajate selts (2).

Enim nimetatud ühistuliste organisatsioonide puhul on tegemist üldjuhul ettevõtja tegevusalaga seotud organisatsioonidega.

Uuringu raames sooviti saada infot, miks on valitud tootmissuund ettevõtja arvates perspektiivikas. Valitud tegevussuuna perspektiivikuse osas ei osanud vastust pakkuda 12 ettevõtjat 99-st. Valdav enamus ehk 77 ettevõtjat hindas põllumajandusega tegelemist perspektiivikaks tänu tulevikus suurenevale nõudlusele ja/või tulevikus suurenevatele hindadele. Lisaks nimetati „muu“ vastusevariandi all tootmisssuna kaudset seotust nõudluse suurenemisega või stabiilseks jäämisega. **Kokkuvõtvalt järeldame, et põllumajandustoodangule arvatakse tulevikus eelkõige suuremat nõudlust või stabiilsust, milles avaldub perspektiiv.**

Konkurentsivõimele ja jätkusuutlikkusele saab kaasa aidata oluliselt täiendavate nõustajate kaasabiga. Perioodil 2009–2011 erialaste küsimuste kohta abi saanud info- ja koolitusvaldkondade kokkuvõttena järeldub, et noored ettevõtjad olid tegelenud peale toetuse saamist nõuande küsimisega ja enda täiendamisega. Küsitlusele vastajal oli võimalik valida nõuande ja enese täiendamisega seonduvalt 22 teema vahel. Kuna antud küsimuse puhul puudus täiendav täpsustus, et saadud nõuanne peaks pärinema nõustajalt või konsulendilt, arvestati ettevõtjate poolt märgitud igat ettevõttest väljaspoolt saadud nõu uute teadmiste omandamisena. Ettevõtjad märkisid üldjuhul mitu vastuse varianti ja maksimaalne valik oli kuni 13 info- ja koolitusvaldkonda. (tabel 8)

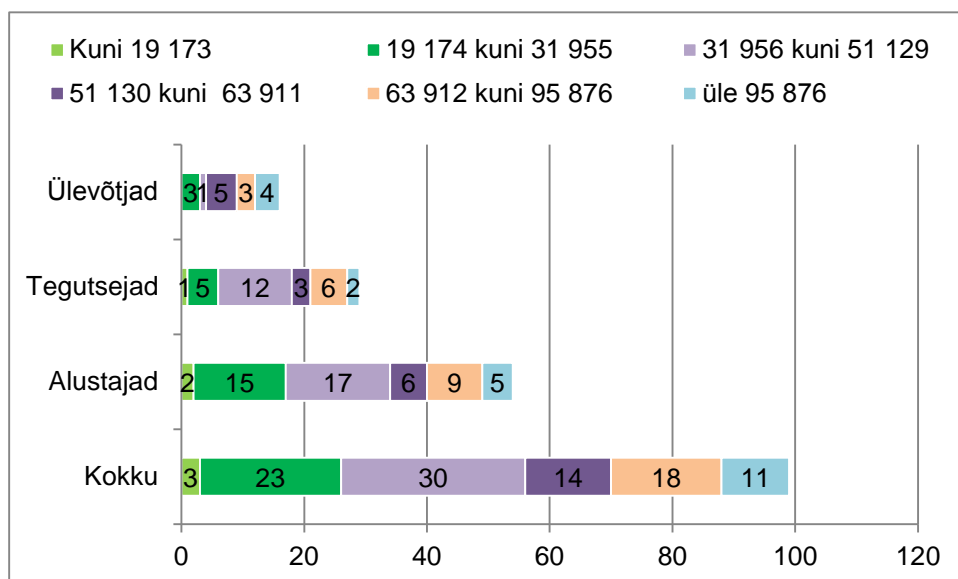
Tabel 8. Erinevate info- ja koolitusvaldkondade arv

Valitud info- ja koolitusvaldkondade arv ettevõtja kohta	Ettevõtjate arv kokku	Arv alustajate grupis	Arv tegutsejate grupis	Arv ülevõtjate grupis
1	17	11	4	2
2	11	9	2	0
3	20	12	6	2
4	19	9	9	1
5	7	3	1	3
6	11	6	3	2
7	3	1	1	1
8	5	2	0	3
9	3	1	1	1
10	0	0	0	0
11	2	0	1	1
12	0	0	0	0
13	1	0	1	0
Kokku	99	54	29	16
Keskmine valdkondade arv ettevõtja kohta	4,0	3,4	4,3	5,6

Keskmiselt olid küsitlusele vastanud toetuse saajad omandanud uusi teadmisi neljast erinevast info- ja koolitusvaldkonnast. Kõige rohkem erinevaid info- ja koolitusvaldkondi oli keskmiselt kasutanud ülevõtjad (keskmiselt 6), kõige vähem alustajad (keskmiselt 3). (tabel 8)

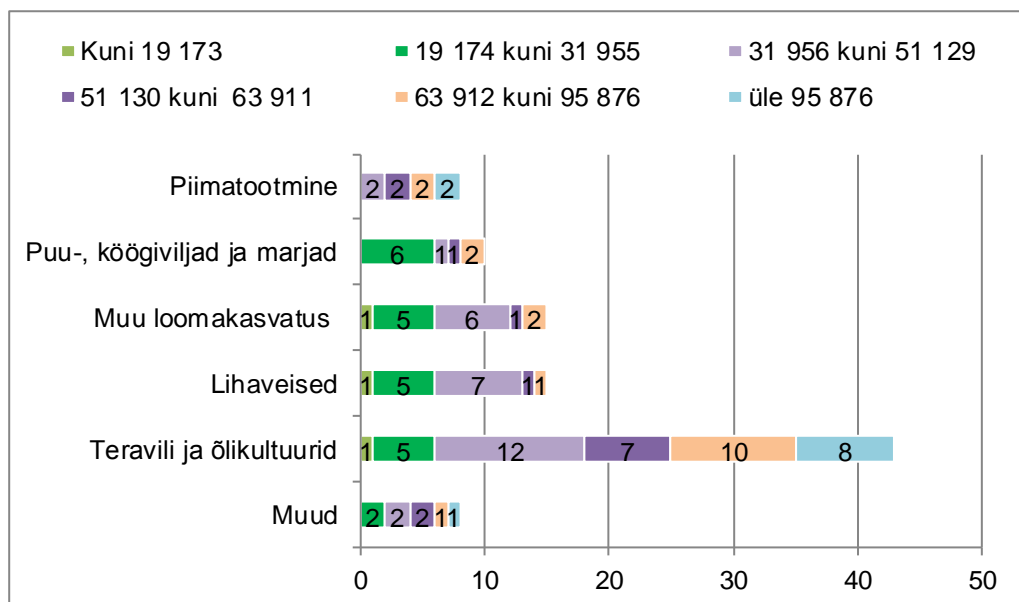
Info- ja koolitusvaldkondadest (Lisa 3 tabelid C ja D) oli vastajate poolt kõige enam nimetatud põllumajanduslikul messil teabe hankimist (n 45), tootmisalast nõuannet (n 38) ja keskkonnasõbralikku majandamist puudutavat nõuannet (n 38). Alustajate grupis olid kolm kokkuvõtvalt enim nimetatud info- ja koolitusvaldkonda samad, kuid pingerida algas tootmisalase nõuandega. Tegutsejate grupis oli lisaks põllumajanduslikul messil osalemisele ja keskkonnasõbralikule majandamise nõuandele rohkelt nimetatud finantsmajanduslikku ja mahemajanduslikku nõuannet. Ülevõtjate gruppi liigitatud ettevõtjad olid kasutanud eeskätt finantsmajanduslikku nõuannet, millele järgnes põllumajanduslikel messidel teabe kogumine ja keskkonnasõbralik majandamine. Kõige vähem oli vastajate poolt nimetatud bioenergiaalase nõuande kasutamist (3 korral) ja teadus- ning arendustegevuste tulemusi tutvustavatel infopäevadel osalemist (4 korral). Viimaste puhul on tegemist spetsiifilisemate teadmistega, mille vajadus ettevõtte alustamise järgus on tagasihoidlik.

Ettevõtte sissetulekute ja kulude suhtest oleneb suuresti konkurentsivõime. Oluline on, et olemasoleva varaga suudetakse tagada võimalikult suur sissetulek. Küsitlusega uuriti, kui suur stabiilne müügitulu oleks ettevõtte arengu tagamiseks vajalik saavutada arvestades tekkivat lisandväärtust, palga- ja finantskulusid. **Küsitlusele vastanud ettevõtjad hindasid stabiilsust tagava müügitulu suurust väga erinevalt.** Ettevõtjatest 53% hindas, et stabiilsuse tagab 19 kuni 51 tuhande euro suurune müügitulu (joonis 3, Lisa 3 tabel E). Alustajate grupis (31%) ja tegutsejate grupis (41%) oli kõige rohkem neid ettevõtjaid, kes arvasid stabiilsuse tagamiseks vajaliku müügitulu suuruseks vahemiku 31 kuni 51 tuhat eurot. Ülevõtjate grupis 31% eelistaksid saada müügitulu, mis jääb vahemikku 51 kuni 63 tuhat eurot. (joonis 3)

Joonis 3. Küsitlusele vastanud ettevõtjate hinnang majanduslikku stabiilsust tagavale aastasele müügitulu summale küsitletavate staatuse lõikes, mainitud kordade arv

Müügitulu suuruse alla 32 tuhande euro hindab stabiilsele ettevõttele piisavaks 25 vastajat, kelle tegevusalade hulka ei kuulu vaid piimatootmine. Valikutest kõige suuremat müügitulu (üle 95 tuhande euro) stabiilsuse tagamiseks pakkusid arvuliselt kõige rohkem teravilja- ja õlikultuuride kasvatajad, kellele järgnesid piimatootjad. (joonis 4)

Joonis 4. Küsitlusele vastanud ettevõtjate hinnang majanduslikku stabiilsust tagavale aastasele müügitulu summale tegevusalade lõikes, mainitud kordade arv

Müügitulu summat alla 32 tuhande euro piisavaks hindavate ettevõtjate osakaal küsitlusele vastanute arvust moodustas 23%. Paralleelina toob uuringu koostaja meetme 1.4.1 taotlejate tegelikud 2008. ja 2009. aasta müügitulu tulemused seisuga 08.06.2011 äriregistri andmetele tuginedes. Meetme 1.4.1 raames toetust taotlenud ettevõtjatest 712 oli olemas 2008. aasta müügitulu näitaja, kusjuures 281 ettevõtjal (40%) oli müügitulu 2008. aastal väiksem kui 32 tuhat eurot. Ettevõtjatest 719 oli olemas 2009. aasta andmed müügitulu suuruse kohta, kelledest 311 (43%) oli müügitulu väiksem kui 32 tuhat eurot. Ettevõtjad, kes omasid 2009. aasta müügitulu näitajat, olid pikaajalise tegevuskogemusega (7,5 aastat) ja üle viie aasta tegutsenud ettevõtjate arv oli 455 (63%). Müügituluga alla 32 tuhat eurot oli ettevõtjate keskmine tegutsemise aeg 6,6 aastat ning üle viie aastase tegevusajaga ettevõtjate arv oli 164 (53%). Seega on olemas suur hulk (ca 40%) investeeringuid planeerivaid ettevõtjaid, kelle tegelik müügitulu jääb alla 32 tuhande euro. Kellest omakorda pooled on tegutsenud kauem kui viis aastat.

Eeltoodule tuginedes hindab uuringu läbiviija küsitlusele vastanud ettevõtjaid optimistlikeks. Lisaks tuleb noortalunikel arvestada, et piisava müügitulu saavutamiseks tuleb olla pühendunud oma ettevõtte arendamisele, sest muidu on tulemused väga pika perioodi jooksul saavutatavad.

Enamus küsitlusele vastanud ettevõtjatest oli omavahenditega perioodil 2008–2011 teinud investeeringuid põhivarasse. Eeldades, et ettevõtjad kasutasid üldjuhul sihtfinantseeringuga soetatud põhivarade arvele võtmisel netomeetodit, arvestatakse toetuse saamisele eelneva ja 2010. aasta lõpu seisuga olemasoleva põhivara jääkväärtuste vahe omavahenditega soetatud põhivaraks. Netomeetodi puhul vähendatakse põhivara bilansilist maksumust laekunud toetuse võrra. Küsitlusele vastanud ettevõtjatest 84 (85%) oli põhivara jääkväärtus 2010. aastal suurem toetuse saamisele eelneval ajal olemasolnud põhivara jääkväärtusest. Alustajate gruppi kuuluvatel ettevõtjatel oli põhivarade jääkväärtuste erinevus keskmiselt 54 tuhat eurot, tegutsejate grupis 56 tuhat eurot ja ülevõtjate grupis 55 tuhat eurot.

Ankeet sisaldas küsimust, milliseid oskuseid ja töökogemust on andnud noore taluniku toetuse abil põllumajandusettevõtjana tegevus. Kõik küsitlusele vastanud ettevõtjad nimetasid vähemalt ühe uue omandatud oskuse või saadud kogemuse. Keskmiselt nimetati ühe ettevõtja poolt kolm uut oskust ja töökogemust. **Kõige rohkem oli nimetatud tava põllumajandussaaduste tootmise oskuseid ja töökogemust, millele järgnesid planeerimisalaste oskuste ja töökogemuse omandamine.** Alustajate ja ülevõtjate grupis pidasid oluliseks valdavalt eelnimetatud oskusi. Ülevõtjate grupis oli nimetatud oluliseks veel toodangu mitmekesistamise oskused. Tegutsejate grupis oli enim nimetatud uuteks oskusteks ja töökogemusteks planeerimine, koostööoskused ja tehnika ning tehnoloogia kasutamise oskused. (Lisa 3 tabel F).

Kokkuvõtvalt hinnati küsitluses toetuse mõju konkurentsivõime ja ettevõtlikkuse kasvule. Selleks andsid küsitlusele vastajad hinnanguid ettevõtlikkuse ja konkurentsivõime paranemisele. Toetuse mõju olemasolul vastati küsimusele valides vastusevariantidest „täielikult nõus“ või „pigem nõus“. Toetuse mõju puudumisel oli valida „ei ole nõus“ või „pigem ei ole nõus“. Küsitlusele vastanutest 79 ettevõtja hinnangul oli meetme 1.2 raames eraldatud toetusel mõju tema ettevõtlikkusele olemas. Vaid neli ettevõtjat arvas, et toetusel ei ole või pigem ei ole mõju ettevõtja ettevõtlikkusele. Konkurentsivõimele avaldas toetus mõju 77 ettevõtja hinnangul ning seitsme ettevõtja hinnangul pigem ei avaldanud või üldse ei avaldanud mõju.

Küsitlusele vastanud ettevõtjad on enamjaolt konkurentsivõimelised ja ettevõtlikud järgmistel põhjustel:

- suur osa ettevõtjatest planeerib suurendada kasutatavat põllumaad (66%);
- ettevõtjad on orienteeritud koostööle, olenevalt partnerist teevad koostööd 62-100% ettevõtjatest. Lisaks kuulub 26% ettevõtjatest liikmena mõnda tulunduslikku või mittetulunduslikku ühendusse;
- ettevõtjatest 88% hindab valitud tegevusala perspektiivikaks;
- kõik ettevõtjad on omandanud uusi teadmisi, keskmiselt neljast erinevast info- ja koolitusvaldkonnast;
- kõik ettevõtjad on saanud uusi oskusi ja töökogemusi, keskmiselt on nimetatud ettevõtja poolt kolm uut oskust või töökogemust;
- enamus (85%) ettevõtjatest on suurendanud põhivara omavahendite arvelt (keskmise suurenemine 50 tuhat eurot kolme aasta jooksul).

Ühtlasi juhib püsihindaja tähelepanu alljärgnevale:

- PRIA andmetel oli 04.11.2011 seisuga menetluses veel 41 esimese kahe taotlusvooru toetuse saaja maksedokumendid, mille alusel võib tulla tagasinõudeid. Viimane omakorda vähendab konkurentsivõimeliste ettevõtjate arvu;
- ettevõtjad teevad liiga vähe koostööd teadus- ja arendusasutustega ning kohaliku omavalitsusega, mida süvendab veelgi ettevõtjate vähene aktiivsus osaleda teadus- ja arendusasutuste tulemusi teavitavatel infopäevadel;
- küsitlusele vastanutest 25% ei sea ettevõtte stabiilsuse tagamiseks müügitulu suurusega kõrgeid eesmärke, jäädes rahule müügitulu suurusega, mis on alla 32

tuhande euro;

- **ettevõtjad kuuluvad üldjuhul nendesse ühendustesse, mis on kasulikud rahastuse seisukohalt (LEADER) ja ettevõtte arengu seisukohalt (piirkondlikud taluliidud, erialaseltsid).**

2.3. Nooretalunikuna tegutsemisel ettetulnud probleemid. Meetme rakendamisega seotud probleemid ning võimalikud lahendused

Meetme 1.2 rakendamisega seotud probleemidest antakse ülevaade analüüsides ankeetküsitluse punktides 10, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 18, 24, 25, 28 ja 31 antud vastuseid. Meetme rakendamise probleemide välja selgitamiseks analüüsitakse küsitlusele vastanud ettevõtjate tegevuspiirkondades esinavaid probleemseid tegureid, investeringuvajadusi, rahalisi võimalusi investeringute elluviimiseks, ettevõtjate ambitsioone, info- ja koolitusvajadusi ning väljatoodud olulisemaid probleeme põllumajandustootjana tegutsedes.

Küsitluse punktis 25 uuriti ettevõtjate hinnangut tegevuspiirkonna erinevate tegurite osas. Iga teguri kohta sai vastata, kas olukord on väga hea, hea, keskpärane, halb või väga halb. Kõige rohkem nimetati väga heaks või heaks järgmisi piirkondlikke tegureid (mainitud kordade arv):

- 1) **põhikooli olemasolu piirkonnas (66);**
- 2) **telefonide kvaliteet (58);**
- 3) **arvutiside olemasolu (55);**
- 4) **elektriga varustatuse kvaliteet (54);**
- 5) **teiste ettevõtete olemasolu piirkonnas (53).**

Ettevõtjate tegevuspiirkonna probleemsemateks teguriteks arvestati need, millele oli vastatajate hinnang „halb“ või „väga halb“.

Tegevuspiirkonna probleemseimad tegurid on:

- 1) **töökohate võimalused pereliikmetele, mille tõi esile 56 vastajat;**
- 2) **bussi- ja/või rongiliikluse olemasolu, mida nimetas 47 vastajat;**
- 3) **kaupluste olemasolu, mida hindas halvaks või väga halvaks 32 vastajat.**

Arvuliselt olid nii alustajate, ülevõtjate kui ka tegutsejate grupi ettevõtjad hinnanud kolme eelnimetatud probleemset tegurit kõige halvemaks (Lisa 3 tabel G).

Noortalunikuna tegutsedes on ettevõtjad puutunud kokku erinevate probleemide ja takistustega. **Kõige rohkem nimetati takistuseks haritava maa ja põllumaa vähesust (n 68), haritava maa ja põllumaa kättesaadavust rahalises mõttes (n 65), madalat investeerimisvõimet (n 49) ning vajaliku tootmistehnika puudumist (n 47).** Alustajate, ülevõtjate ja tegutsejate gruppide võrdluses ei erinenud vastused üksteisest nelja olulisema probleemi osas (Lisa 3 tabel H).

Nelja olulisema probleemi ja takistuse hulka kuulus muuhulgas madal investeerimisvõime. Viimast kinnitab ka hinnang, millega järgneva kolme aasta investeerimisvõimekust pidas heaks vaid üheksa ettevõtjat ehk 10% vastanutest. Rahuldavaks hindas investeerimisvõimeksust 52 ettevõtjat. Valdkondade põhiselt nimetati kõige rohkem investeerimisvajadust tootmismahu suurendamiseks (n 74), toodangu kvaliteedi tõstmiseks (n 52), tootmistingimuste parandamiseks (n 48) ja amortiseerunud seadmete asendamiseks (n 44). Samad valdkonnad olid olulised nii alustajate, tegutsejate kui ka ülevõtjate grupis (Lisa 3 tabel I).

Meetme 1.2 raames toetatud investeeringute elluviimisega ettevõtjatel suuri probleeme küsitlusele vastanud ettevõtjate vastuste alusel ei ilmnenud (küsimus 19), sest 92 ettevõtjal oli investeering täies mahus teostatud. Kuuel ettevõtjal oli investeering osaliselt tehtud ja ühel ettevõtjal oli investeering tegemata. Küsitlusele 16 vastanud ettevõtjatest neli on muutnud nii tegevusala kui ka investeeringut, kaks ettevõtjat on muutnud tegevusala ja 12 ettevõtjat investeeringut. Kokku on tegevusala või investeeringute muutmisega kokku puutunud 18 ettevõtjat. Enim nimetatud muudatuste põhjusteks olid (mainitud kordade arv):

- a) vajaduste muutus, sh investeeringute järjekord, tegevusalade prioriteetsus, visioonid (7);
- b) investeeringute mahu muutus, nt tehnika hinna alanemine, suurema seadme soetamine, istikutel erinevate mahtude planeerimine (6);
- c) majanduslik olukord müügitulu planeerimisel ja täitmisel (5).

Oluliseks probleemiks võib kujuneda viienda majandusaasta müügitulu kriteeriumi täitmine, mille suurus peab moodustama vähemalt 80% taotletud toetuse summast. (tabel 9)

Tabel 9. Viienda majandusaasta müügitulu kriteeriumi tõenäoline täitmine tegevusalade lõikes

	Vastanute arv	Kriteerium tõenäoliselt täidetav	Probleeme kriteeriumi täitmisega	Probleemsete osatähtsus tegevusala lõikes, %
Lihaveised	15	9	6	40,0
Muu loomakasvatus	15	4	11	73,3
Piimatootmine	8	7	1	12,5
Puu-, kõõgivil ja marjad	10	3	7	70,0
Teravili ja õlikultuurid	43	30	13	30,2
Muud	8	4	4	50,0
KOKKU	99	57	42	42,4

Veergu „kriteerium tõenäoliselt täidetav“ on koondatud need küsitluse punktile 17 ettevõtjate vastused, kelle hinnangul on kriteerium täna juba täidetud või saab õigeks ajaks täidetud. Probleemseks peab kriteeriumi täitmist keskmiselt 42% küsitlusele vastanud ettevõtjatest. Müügitulu vajaliku suuruse saavutamisel on kõige rohkem probleeme muu loomakasvatuse ja puu- ning kõõgiviljade kasvatuse tegevusaladel.

Müügitulu kriteeriumi mittetäitmisele viidanud ettevõtjate puhul on tegemist ühtlasi väiksemate ambitsioonidega ettevõtjatega. Küsitlusele 18 on nimetatud isikutest 15 vastanud, et ettevõttele stabiilsust tagava müügitulu suuruseks on 19 kuni 31 tuhat eurot. Seega on küllalt paljudel

ettevõtjatel viienda majandusaasta müügitulu kriteeriumiga võrreldes eesmärgid väiksemad kui maksimaalse toetuse summa puhul kehtestatud müügitulu kriteerium. Kusjuures nimetatud müügitulu vahemiku valis kõigist küsitlusele vastanutest 23 ettevõtjat, mis on 23% küsimustele vastanutest.

Põllumajandusliku tegevusega seotud olulisemad probleemid on vastajate hinnangutele tuginedes järgmised:

- 1) tegevuspiirkonnaga seotud probleemid, sh töökohtade olemasolu pereliikmetele, bussi ja/või rongiliiklus ning kaubandus;**
- 2) ettevõtlusega seonduvad probleemid, sh põllumaa olemasolu ja kättesaadavus, madal investeerimisvõime ning vajaliku tootmistehnika puudumine;**
- 3) pidev investeeringuvajadus eeskätt tootmise laiendamiseks, kvaliteedi tõstmiseks, tootmistingimuste parandamiseks ja amortiseerunud tehnika vahetamiseks;**
- 4) viienda majandusaasta müügitulu kriteeriumi täitmine, seda kriitilisemalt eelkõige muu loomakasvatuse ja puu- ning köögiviljade kasvatuse tegevusaladel.**

Ettevõtjalt saadud võimalikud lahendused

Probleemsete valdkondade leevendamiseks on ettevõtjate endi poolt küsitluse punktis 24 pakutud soovitusi. Nimetatud punkti täitis 40 ettevõtjat, kellest 27 leidis meetme tingimustes probleeme ja pakkus neile lahendusi.

Enim pakutud lahendused:

- 1) toetuse summa peaks olema suurem ja võimalus taotleda sama meetme raames mitu korda (nimetatud 11 korral); Püsihindaja märkus, et tulenevalt Euroopa Komisjoni nõuetest on see võimatu, kuid alternatiive on võimalik leida siseriiklikult;
- 2) vähendada viienda aasta müügitulu nõuet või lugeda põllumajanduslikuks müügituluks ka põllumajandusliku teenuse tegemine (nimetatud viiel korral);
- 3) PRIA-l peaks olema kaalutusõigus, mitte nõuda müügitulu kriteeriumi täitmist, kui see ei ole täidetav noortalunikust mittetulenevatel põhjustel (torm, haiguslaine, metsloomade rünnak vms, nimetatud kolmel korral);
- 4) müügitulu kriteerium lugeda täidetuks, kui see saavutatakse viie aasta jooksul (nimetatud kahel korral).

Ükski nimetatud lahendus ei anna probleemidele terviklikku lahendust. Lahenduste otsimisega tegelemisel soovitame muuhulgas kaasata noortalunike organisatsiooni ning tutvuda uuringu koostaja poolt pakutud lahendustega tulemuste arutelu ja ettepanekute peatükis.

2.4. Meetme sihtrühm, eesmärgid, vajalikkus ja toetuse sihipärane kasutamine

Vastuseid sihtrühma, eesmärkide täitmise, toetuse vajalikkuse ja sihipärase kasutuse kohta otsitakse küsitluse punktides 12, 20, 23, 26 ja äriregistri andmete kaasabil.

Meetme sihtrühmaks on põllumajandustootmisega alustavad/tegelevad füüsilisest isikust ettevõtjad ja füüsilisest isikust osanikega osaühingud. Kusjuures füüsilised isikud peavad olema taotlemisel nooremad kui 40 aastat. 96 äriühingu omanikust oli seisuga 14.11.2011 üle 40 aastaseid omanikke 21 osaühingul. Kusjuures kolmel osaühingul oli osanike vanus üle 50. Seega oli toimunud kolme ettevõtte puhul omanike vahetus selliselt, et osaühingu osad oli omandanud sihtrühma mittekuuluv isik. Nimetatud osaühingutest kuulus üks intervjuueeritavate hulka, mistõttu õnnestus teada saada omanike vahetuse põhjus, milleks oli lahutuse käigus toimunud vara jagamine. Ülejäänud kahe ettevõtja puhul ei õnnestunud kontakti saada ja põhjused on teadmata. Füüsilisest isikust ettevõtjatest on üle 40 aastaseid 21.

Äriregistri andmetele tuginedes on toetuse saajate hulgas vähemalt 2% sihtrühma mittekuuluvaid ettevõtjaid. Pikaajalist mõju noorte osakaalu suurusele põllumajandustootjate üldarvust ei taga 22% toetuse saajatest, kes on juba programmiperioodi jooksul vanemad kui 40. Püsihindaja soovitab otsida rohkem võimalusi nooremate kui 30 aastaste eelistamiseks.

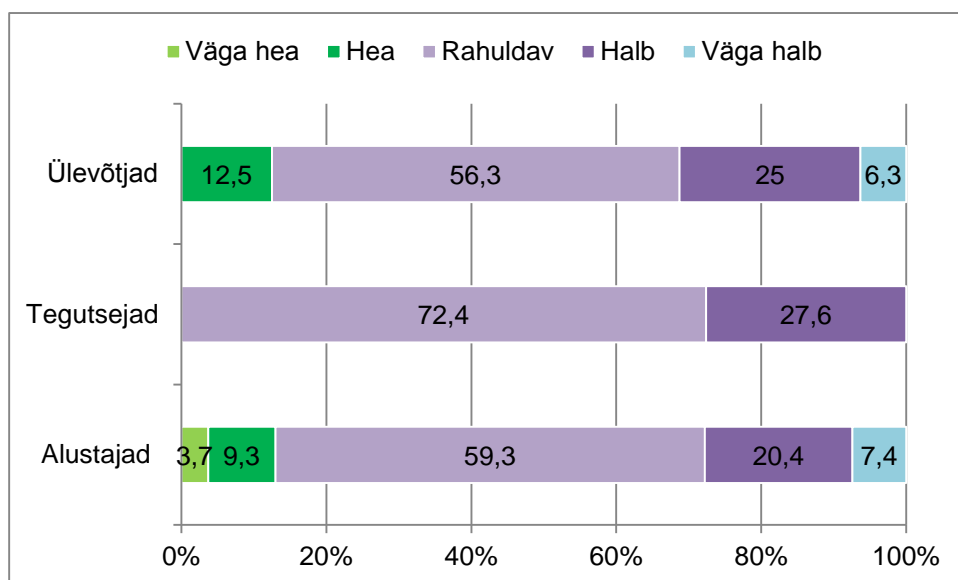
Meetme spetsiifiliste eesmärkide seotust ja meetme vajalikkust oli võimalik hinnata läbi meetme mõju hindamise, mille aluseks oli punktile 23 antud vastused (Lisa 3 tabel J). Oluliseks hinnati need mõjurid, mille osas oli vähemalt 60% vastajatest märkinud vastuseks „pigem nõus“ või „täielikult nõus“. Olulised meetme mõjud on pingereana järgmised (mainitud kordade arv):

- 1) paranenud tootlikkus (85);
- 2) toodangu mahu kasv (83);
- 3) toodangu kvaliteedi kasv (82);
- 4) paranenud majandustulemused (81);
- 5) paranenud ettevõtlikkus (79);
- 6) paranenud konkurentsivõime (77);
- 7) paranenud töötingimused (69);
- 8) aidanud kasutusele võtta uusi tehnoloogiaid ja innovaatilisi lahendusi (61).

Eeltoodule tuginedes on meetme 1.2 raames antav toetus vajalik eelkõige ettevõtte arendamiseks (tootlikkus, kvaliteet, maht, majandustulemused, jätkusuutlikkus) ja seeläbi seotud spetsiifilistest eesmärkidest noorte põllumajandustootjate abistamisega põllumajandusliku majapidamise sisseseadmisel. Struktuurilisele kohanemisele aitab kaasa muuhulgas meetme 1.2 raames kaasnev oluline mõju, milleks on uute tehnoloogiate ja innovaatiliste lahenduste kasutusele võtmisele kaasa aitamine. Töötingimuste paranemine aitab omakorda kaasa noorte tööhõivevõimaluste laienemisele. Noorte ettevõtlikkuse paranemine loob eeldused noorte paremaks kaasamiseks maakogukondade arendamisse.

Toetuse saajatelt küsiti (küsitluse punkt 26) ka hinnangut ettevõtte majandusliku olukorra kohta enne taotluse esitamist. Üheksa ettevõtjat leidis, et olukord oli hea või väga hea. Rahuldavaks hindas 62 ettevõtjat ja 28 hindas halvaks või väga halvaks. (joonis 5)

Nii tegutsejate kui ka ülevõtjate grupis suurem osa vastanutest hindas ettevõtte eelneva tegevuse rahuldavaks. Alustajatel eelnev tegevus puudus, seega võeti vaatluse alla tegutsejad ja ülevõtjad. Halvaks või väga halvaks hindas eelneva majandusliku olukorra 28% tegutsejatest ja 31% ülevõtjatest.

Joonis 5. Alustajate, tegutsejate ja ülevõtjate hinnang ettevõtte majanduslikule olukorrale enne taotluse esitamist, osakaal (%)

Investeeringute elluviimiseks vajalike rahaliste vahendite olemasolu tulevikus hindas halvaks või väga halvaks 41% tegutsejate ja 13% ülevõtjate grupis vastanutest (küsitluse punkt 12). Seega on rahaliste vahendite seis ja seeläbi majanduslik olukord paranenud põllumajandustootmise vanemalt ülevõtjatel, kuid halvenenud tegutsejate gruppi kuulunud ettevõtjatel.

Toetuse sihipärase kasutamisega (küsitluse punkt 20) ei olnud probleeme vastanutest 92 ettevõtjal. Seitsmel on olnud probleeme, mille põhjendused on järgmised:

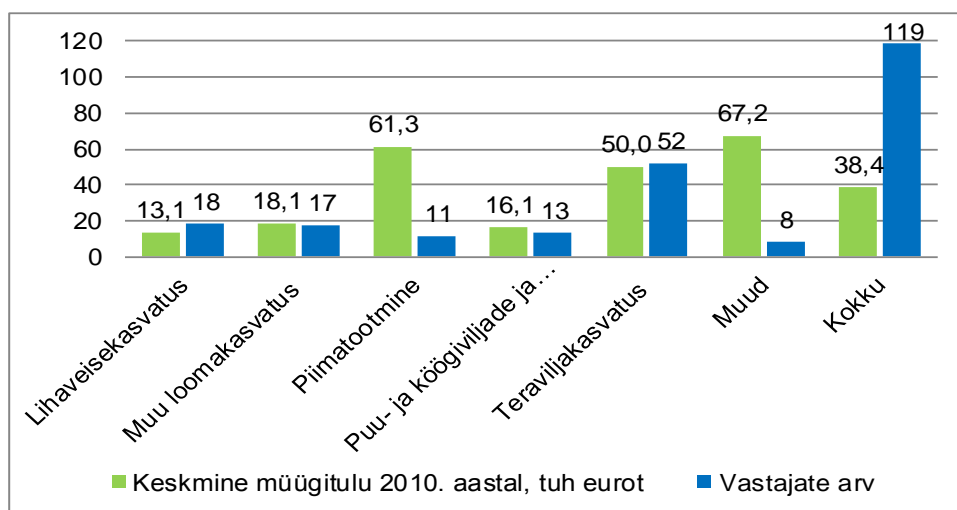
- bürokraatia jäikus;
- spetsiifiliste investeeringuobjektide kättesaadavus;
- kasutatud seadmete müüjate soov saada tasu objekti eest sularahas;
- ehitustegevuse aeglane kulg.

Ükski eelnimetatud probleem ei kordunud.

Enamusel küsitlusele vastanud ettevõtjatest ei olnud probleeme toetuse sihipärase kasutamisega. Tekkinud probleemid olid üksikutel vastanutel ning nimetatud probleemid ei kordunud. Toetuse kasutamine on seotud kõigi meetme eesmärkidega ja on vajalik eesmärkide täitmisel, sest toob kaasa olulise mõju ettevõtte arendamisele, töötingimuste paranemisele ja ettevõtja ettevõtlikkusele.

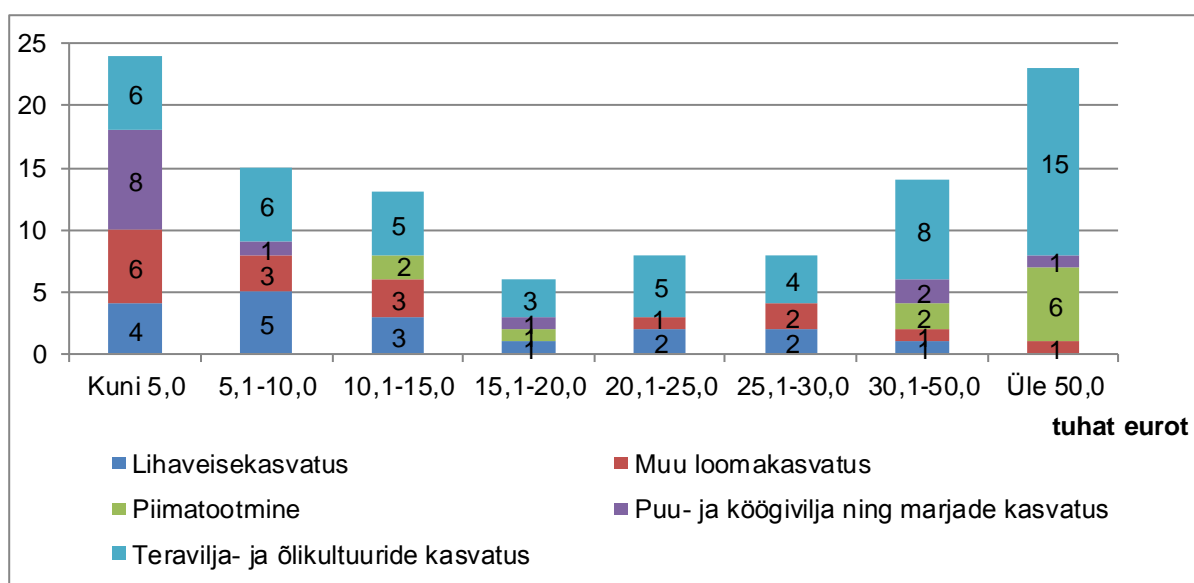
2.5. Viienda majandusaasta müügitulu eeldatav täitumine

Küsitluse ja intervjuu vorm sisaldas muuhulgas küsimust 2010. aasta müügitulu suuruse kohta. Keskmiselt kõige suurema müügitulu on saavutanud piimatootmise ja teraviljakasvatusega tegelevad ettevõtjad. Kõige suurem keskmine müügitulu on muu tegevusala ettevõtjatel, kuid märgitud kaheksa ettevõtja hulgas oli üks suure 2010. aasta müügituluga seakasvatusega tegelev ettevõtja (joonis 6). Kuna jaotuses „Muud“ on koondatud väikene arv erinevate tegevusalade ettevõtjaid, siis tuleb arvestada väga suurte müügitulu ja arengu erinevustega antud jaotuse juures. Edasisest analüüsist jäetakse antud tegevusala jaotus välja. Keskmine müügitulu 38,4 tuhat eurot iseloomustab tegevusalade kokkuvõttena viienda majandusaasta nõude täitmist, mis tegelikult ei realiseeru individuaalselt ettevõtja kohta.

Joonis 6. Müügitulu 2010. aastal tegevusalade lõikes, tuhat eurot

Aastal 2010 saavutatud müügitulu detailsest tasemest annab ülevaate joonis 7. Enamusel küsitlusele vastanud ettevõtjatest on müügitulu keskmisest väiksem.

Joonis 7. Ettevõtjate jaotus 2010. aasta müügitulu ja tegevusalade lõikes küsitluse andmetel

Kuni 10,0 tuhande euro suurune müügitulu on saavutatud 32,7% ettevõtjatest, kes tegutsevad puu- ja köögivilja ning marjakasvatusega, muu loomakasvatuse ja lihavesikasvatusega ning esindatud on ka teravilja- ja õlikultuuride kasvatamise tegevusala. Samas on 31,0% küsitluses osalenud ettevõtjatest saavutanud või kohe saavutamas toetuse kriteeriumitele vastavat vajalikku müügitulu juba 2010. aastal. Peamiselt on suurema müügituluga ettevõtjad tegutsemas piimatootmise, teravilja- ja õlikultuuride kasvatamise tegevusalal ning leidub kolm puu- ja köögivilja ning marjakasvatusega tegelevat ettevõtjat. Müügitulu vahemikus 10,1 kuni 20,0 tuhat eurot teeninud ettevõtjate osatähtsus on 16,8% ja vahemikus 20,1 kuni 30,0 tuhat eurot teeninud ettevõtjate osatähtsus on 13,4%. **Vastavalt joonisele 7 ja kirjeldatud osatähtsustele tuginedes saame järeldada, et meetme 1.2 toetust saanud ettevõtjad jaotuvad väga ebaühtlaselt müügitulu alusel.** Küsitlusele vastanud ettevõtjatest ligikaudu pooltel peab suurenema aastane müügitulu summa järgneva kahe aasta jooksul oluliselt (35-135%).

Täpsema ülevaate saamiseks müügitulu eeldatava täitmise võimekusest aastaks 2013 võeti vaatluse alla viie domineeriva tegevusvaldkonna ettevõtjad. Tulemused kajastuvad tabelis 10, kus prognoosid on koostatud eeldusega, et ettevõtjate maaressurss ja loomade arv suureneb, mis omakorda tagab eeldusena suurema müügitulu saavutamise. Samal ajal võib olla maaressursi suurendamine väga keeruline ja sellest tulenevalt ka loomade arvu suurendamine. Asjaolu ilmnes ka küsitluse käigus, kus 68 ettevõtjat pidasid kõige suuremaks takistuseks noortalunikuna tegutsedes haritava maa vähesust. Tabel 10 kokkuvõtte alusel on müügitulu viienda majandusaasta kriteeriumi mittetäitmise madal risk eelkõige ettevõtjatel, kes tegutsevad piimatootmise ja teraviljakasvatuse tegevusalal ja on saavutanud 2010. aastal müügitulu, mis on üle keskmise tegevusala ettevõtjate näitajast. Ülejäänud tegevusalade ettevõtjatel, kes said maksimaalse lubatud summa toetust, on tõenäoliselt probleeme müügitulu kriteeriumi täitmisega.

Tabel 10. Müügitulu varieeruvus 2010. aastal ja kasvu prognoosi protsent aastas perioodil 2011–2013 tegevusalade lõikes

Tegevusala	Alumine kvartiil (25 protsentiili)		Ülemine kvartiil (75 protsentiili)		Alumise kvartiili müügitulu vajalik kasv aastas, %	Ülemise kvartiili müügitulu vajalik kasv aastas, %
	ettevõtjate arv	müügitulu summa, eurot	ettevõtjate arv	müügitulu summa, eurot		
Lihavesikasvatus	9	6036,3	9	20394,7	75%	17%
Muu loomakasvatus (sh suguloomade kasvatus)	8	3533,0	8	20290,0	110%	17%
Piimatootmine	5	26985,5	5	78000,0	7%	0%
Puu- ja köögiviljade ja marjade kasvatamine	6	2559,0	6	17128,3	135%	24%
Teravilja- ja õlikultuuride kasvatus	26	13020,5	26	60250,0	35%	0%

Lihaveisekasvatuse tegevusalal on kõigi 18 ettevõtja müügitulu alla keskmise, mis tähendab, et isegi ülemise kvartiili (75 protsentiili) hulka kuuluvate ettevõtjate müügitulu peab perioodil 2011–2013 suurenema 17% aastas. Kõige probleemsem on 2010. aasta tulemuste alusel viienda majandusaasta müügitulu täituvus muu loomakasvatuse ja puu- ning köögiviljakasvatuse valdkonnas. Müügitulu kasvu prognoos loomakasvatuses, sh lihaveisekasvatuses üle 75% aastas on väga raskesti saavutatav ja sõltub eelkõige loodud põhikarja suuruselt ning kindlasti tugineb tõuloomade müügile. Puu- ja köögiviljade ja marjade kasvatamise tegevusala ettevõtjatel on võimalik saavutada eelkõige kiirekasvuliste marjakultuuridega vajalik müügitulu suurenemine, kuid istandikud peaksid olema piisavalt suured ja olema koheselt pärast toetuse saamist rajatud. Teravilja ja õlikultuuride kasvatajatest on riskigrupis üle 20 ettevõtja, kes peavad suurendama müügitulu kuni 35%. Tulemus on saavutatav, kuid seotud otseselt vajaliku haritava maaga. Tegevusalade kokkuvõttena on müügitulu täitmise nõude osas suure riskiga grupis 47% ettevõtjatest.

Võrreldes omavahel alustajate, tegutsejate ja ülevõtjate grupi ettevõtjaid, siis kõige väiksem keskmine müügitulu oli 2010. aastal alustajate grupis – keskmiselt 31 tuhat eurot. Tegutsejate grupis oli keskmine müügitulu 43 tuhat ja ülevõtjate grupis 53 tuhat eurot.

Kõige probleemsem ehk suure riskiga on viienda majandusaasta müügitulu saavutamine alustajatel, kes on valinud lihaveisekasvatuse, muu loomakasvatuse ja puu- ja köögiviljakasvatuse oma põhitegevusalaks. Kuigi teravilja ja õlikultuuride kasvatajatest suur osa täidab müügitulu on riskigrupis üle 20 ettevõtja. Tegevusalade kokkuvõttena on müügitulu täitmise nõude osas suure riskiga grupis 47% ettevõtjatest.

Selleks, et saavutada 32 tuhande euro suurune müügitulu on vaja müüa põhilisi põllumajandustooteid, mille arvestamise puhul või kasutada lihtsustatud meetodit järgmiselt (aluseks veebilehelt www.pikk.ee, www.stat.ee (Statistikamet) ja www.agri.ee (Põllumajandusministeerium) leitavad andmed ning turuülevaated):

- 1) **Teravilja- ja õlikultuuride kasvatus.** Eeldusel, et keskmine hind jääb 2010. aasta tasemele on algandmed põhiliste teraviljakultuuride puhul järgmised: oder 124,75 eurot/t, nisu 155,62 eurot/t ja raps 314,19 eurot/t.

Järgmiseks eelduseks on kultuuride saagikus, mille aluseks võtame keskmised saagid 2010. aastal. Hea agrotehnika korral on võimaliks saada kindlasti suuremat saaki, kuid arvestama peab noorte ettevõtjate kogemuste puudumisega. Saagid on järgmised: oder 2400 kg/ha, nisu 2600 kg/ha ja raps 1400 kg/ha.

Tulemus: Ühe hektari kohta on võimalik saada müügitulu järgmiselt: oder 299,40 eurot, nisu 404,61 eurot ja raps 439,86 eurot. Vajalik kasvupind monokultuuris on: oder 106 ha, nisu 80 ha, raps 72 ha. Arvestades kultuuride nõudlikkust ja külvikorra iseloomu, siis üldjuhul ei ole otstarbekas teravilja monokultuuris kasvatada (v.a teatud sordid ja juhud) ning rapsi ei ole võimalik monokultuuris kasvatada. Rapsi kasvupinnaks on soovituslikult 1/4 kogu ettevõtte kasutuses olevast kasvupinnast, mis võimaldab rakendada külvikorda. Seega peab olema teravilja- ja õlikultuuride kasvatajal viiendal majandusaastal vähemalt 120-150 ha haritavat maad. Lisaks on vajalik arvestada nii hinna kui ka ilmastiku riskiga, mis mõjutavad toodangut ja müügitulu kuni 45% ulatuses.

- 2) **Lihaveisekasvatuse.** Eeldusel, et veiste eluskaalu kokkuostu keskmine hind jääb 2010. aasta tasemele on algandmed järgmised: lihaks müük 1689 eurot/t ja tõuloomana müük 760 eurot/tk.

Tulemus: Arvestades, et noor lihaveis saavutab müügiküpsuse 8-12 kuu vanuselt kaaluga keskmise kaaluga 350 kg, siis peab viiendal majandusaastal müüma vähemalt 54 noorlooma ehk 20,0 tonni liha. Selleks, et oleks müüa 54 noort lihaveist, peaks karjas olema juba müügile eelneval aastal vähemalt 54 põhikarja lihaveist ja 54 vasikat. Kuna veis jõuab suguküpsuseni 15 kuuselt, siis minimaalne põhikarja suurus esimesel aastal peab olema 20 tiinet looma, kelle järglaste abiga on võimalik saavutada neljandaks aastaks põhikari 54 looma (järglaste jaotus 60% lehmikud ja 40% pullvasikad). Sellisel juhul ei peaks ettevõtte põhikarjast lehma vajaliku müügitulu saavutamiseks müüma. Tulemus on saavutatav üksnes piisava suurusega põhikarja tehtud investeeringuga või kolmandal majandusaastal tehtud täiendava investeeringuga tiinete põhikarjaloomade soetamise kaasabil. Meetme 1.2 toetusega on võimalik soetada piisav põhikari.

- 3) **Piimatootmine.** Kuna toodang alla 8000 kg aastas ei taga jätkusuutlikkust, siis võtame eelduseks toodangu lehma kohta aastas 8000 kg. Piima realiseerimishind 2010. aasta keskmisena oli 277,18 eurot/t.

Tulemus: Meetme kriteeriumina seatud müügitulu nõude täitmiseks peab olema karjas viiendal majandusaastal vähemalt 15 lehma, kelle kogutoodang on 120 tonni. Meetme 1.2 toetusega on võimalik soetada piisav põhikari.

- 4) **Puu- ja köögiviljade ning marjade kasvatamine.** Tegevusvaldkonna osas on eelduseid väga palju ning kultuure väga erinevaid. Toodang ilma hoiustusvõimalusteta tuleb ettevõtjatel realiseerida müügihinna poolest kõige odavamalt. Erinevatel puu- ja köögiviljadel ning marjadel on väga erinevad hektari saagikused. Samuti väga erinevad turuhinnad. Samas on uuringu koostaja veendunud, et 32 000 eurot müügitulu on võimalik saavutada tabelis 11 märgitud näitajate alusel arvestades noorte talunike vähest kogemust.

Tabel 11. Valitud kultuuride saagikus ja võimalik müügitulu 2010. aasta hindade alusel viienda majandusaasta kriteeriumi täitmise näitena

Kultuur	Saagikus, kg/ha	Müügihind, eurot/kg	Müügitulu kokku, eurot	Vajalik kasvupind, ha
Kartul	17 456	0,16	2 792,96	11,5 ha
Peakapsas	24 499	0,22	5 389,78	6,0 ha
Porgand	38 804	0,19	7 372,76	4,3 ha
Kurk	22 941	1,00	22 941,00	1,4 ha
Maasikas	2 245	3,80	8 531,00	3,8 ha
Vaarikas	1 085	7,00	7 595,00	4,2 ha

Arvestades valitud kultuuride puhul kasvukiirust, siis kõiki kultuure on võimalik kasvatada, et saavutada piisav kogemus ning saagikus viiendaks majandusaastaks. Samal ajal on vajalik kasvupind kõikide kultuuride puhul piisavalt suur, mille harimiseks on vajalik mehhaniseerimine, hoiustamiseks lao- või kogusmiruume ning lisandub oluline tööjõu vajadus.

Käesoleva uuringu alusel, kus ettevõtjad ise toovad probleemina välja viienda majandusaasta müügitulu vajaliku summa saavutamise ning uuringu läbiviija on hinnanud alustajatel kõrge riskiga vajaliku müügitulu saavutamist põhilistel tegevusaladel, soovitab uuringu koostaja välja töötada standardnõuded äriplaanide hindajatele tootmisnäitajate osas (tegevusalade lõikes; näitena võib kasutada eelpool toodud lihtsat lahendust). Olenevalt tegevusalast siduda äriplaani realistlikkus ka maakasutuse suurusega või soetatavate (olemasolevate) loomade või istikute arvuga. Hetke olukorra lahendamiseks tuleb jagada teavet turunõudluse ja tegevusaladel võimalike tootmismahutude kohta. Lisaks ka parimate kogemuste ning tehnikate osas, mis aitavad kaasa saagikuse ning kvaliteedi tagamisel.

2.6. Intervjuudest saadud tagasiside

Intervjuu vorm on Lisas 2. Intervjueeriti 20 toetust saanud ettevõtjat. Järgnevalt analüüsitakse, kas intervjuude tulemused toetavad uuringu punktides 2.2 kuni 2.5 toodud järeldusi.

Konkurentsivõimelisus ja ettevõtlikkus

Intervjuu punktile 7, mis puudutas kasutatava põllumaaga seotud muutusi, vastati järgmiselt (n arv):

- 1) suureneb üle 25% (9);
- 2) suureneb alla 25% (8);
- 3) ei muutu (2);
- 4) ei oska öelda (1).

Intervjueeritud ettevõtjatest ükski ei planeerinud põllumajandusmaad vähendada, kusjuures 17 ehk 85% planeeris põllumajandusmaa suurendamist.

Võttes aluseks intervjuude vastused küsimusele 10, teevad koostööd kõik ettevõtjad vähemalt kahe partneriga. Olenevalt partnerist oli koostöö tegemise osakaal 20-90% intervjueeritustest. **Sarnaselt küsitluse tulemustega on tihedam ja positiivsem koostöö teiste sama valdkonna ettevõtjatega, sest 18 intervjueeritud teeb koostööd teiste ettevõtjatega ja hindab seda heaks või väga heaks.** Kõige vähem koostöö kokkupuuteid on küsitlusele vastajatel kaubandusega (vaid neljal intervjueeritud) ja teadus- ning arendusasutustega (üheksal ettevõtjal).

Intervjuu küsimusele 11, mille sisuks oli ettevõtja kuulumine tulunduslikesse või mittetulunduslikesse ühendustesse, kinnitasid 10 intervjueeritud liikmelisust. Seega kuulub liikmena tulunduslikku või mittetulunduslikku ühendusse 50% intervjueeritustest. **Enim on nimetatud kuulumist piirkondlikku taluliitu (kolmel korral), tootjarühma (kahel korral) ja kohalikku külaliikumist (kahel korral).** Lisaks nimetas kolm ettevõtjat, et kuulub või on kuulunud kohaliku omavalitsuse volikogusse ning seitse mainis, et omab lisatööd väljapool põllumajandussektorit.

Küsimusele, millistel koolitustel ja teabepäevadel on viimasel kolmel aastal osaletud, vastas 18 intervjuueeritut, et on osalenud koolitustel või saanud nõuandeteenust. **Enamus koolitustest ja nõuandeteenustest on olnud seotud ettevõtte põllumajandusliku tootmissuunaga (14 vastanut).** Lisaks on saadud kuuel juhul finantsmajanduslikku nõuannet ja muudest valdkondadest on nimetatud veel esmatöötlemist, tööhutust ja metsandust.

Küsimusele 30, mis puudutas omandatud uusi oskusi ja töökogemusi, vastas viis ettevõtjat, et uusi oskusi nooretalunikuna tegutsemine ei andnud. **Enamus (üle 60%) intervjuueeritute on omandanud uusi teadmisi ja kogemusi.** Enim nimetati uue oskusena ja töökogemusena põllumajandusliku tegevuse praktiliste oskuste omandamist (sh tehnikapark, uue tegevusalaga tegelemine jms), mida nimetati 13 korral. Lisaks nimetati raamatupidamise ja finantsilise planeerimise oskusi kahel korral, varustamist ühel korral ja enesekehtestamist ühel korral.

Põhivaradesse investeerinud oli 19 ettevõtjat, keskmine põhivarade suurendamine omavahenditest oli 91 tuhat eurot.

Intervjuueeritutel uuriti küsimusega 19, kui suur peaks olema aastane müügitulu, et ettevõte oleks stabiilne. Enamus ettevõtjatest (11) leidis, et müügitulu peaks olema üle 100 tuhande euro. Neli ettevõtjat hindas, et piisav oleks ka müügitulu vahemikus 32 kuni 40 tuhat eurot. Samas kõigil neljal on olemas töökoht väljaspool põllumajandussektorit. Ülejäänud neli ettevõtjat, kes hetkel tegelevad põllumajandusliku tootmisega, hindasid stabiilse müügitulu vahemikku 38 kuni 80 tuhat eurot. **Intervjuueeritute on enamus ambitsioonikad ettevõtjad.**

Intervjuude tulemused kinnitavad, et enamus toetust saanud ettevõtjatest on konkurentsivõimelised, ettevõtlikud ja ambitsioonikad. Ettevõtlikkuse lisandväärtus on osalemine kohaliku arengu mõjutajatena volikogu liikmetena ning lisatöökoha omamine põllumajandussektorist väljaspool. Samal ajal võib kujutada töökoht väljaspool põllumajandussektorit ohtu ettevõtte suurusele ja ettevõtmine võib kujuneda nn hobitalu tegevuseks.

Probleemid

Intervjuu küsimustega 1–4 sooviti välja selgitada olulisemad probleemid, mis on seotud ettevõtja tegevus- ja elukohaga. Olenevalt tegevus- ja elukoha kaugusest mõnest suuremast linnast on probleemid mõneti erinevad. Linnalähedus tagab nii tehnilise kui sotsiaalse infrastruktuuri parema kättesaadavuse. Seda eelkõige 10-15 km raadiusesse jäävate linnade puhul. Ühiseks probleemiks oli siiski enamusel transpordi kättesaadavus. Ilma autota ei kujutanud keegi põllumajanduslikku tegevust ette. Intervjuueeritute neljal on tegevus- ja/või elukoht kaugemal kui 15 km mõnest suuremast linnast. Nende poolt on enim nimetatud probleemidena lisaks transpordile ka hariduse ja arstiabi kättesaadavust ning teede halba olukorda.

Intervjuueeritud noortalunikud on enamjaolt elukoha- või tegevuskoha järgselt tehnilise ja sotsiaalse infrastruktuuri kättesaadavusest vaadelduna soodsas piirkonnas.

Põllumajandusliku tegevusega tegelemise olulisemad probleemid, mis koguti küsimusele 12 antud vastustest, olid intervjueritute hinnangutele tuginedes järgmised (mainitud kordade arv):

- 1) rahaliste vahendite nappus (7);
- 2) maaressursi kättesaadavus (7);
- 3) viienda majandusaasta müügitulu kriteerium (6);
- 4) vana tehnika kasutamine ja selle välja vahetamine (3);
- 5) teiste investeeringutoetuste kättesaadavus nii keerukuselt kui ka info vähesuse tõttu (3)
- 6) seadusandluse lüngad, sh otsetoetused, kus ei arvestata kultuurile makstava täiendava toetuse puhul vanemalt üleandmist; kodusele tapamajale karmid nõuded ja loomade kremeerimine kallis tänu kaugusele (3);
- 7) suur sõltumine ilmastikust (3).

Lisaks nimetati hooajalise kvalifitseeritud tööjõu puudumist, EL otsetoetuste erinevust „vanades“ liikmesriikides makstavatest ja suurema koguse pakkumiseks ettevõtjate vahelise väikse aktiivsusega koostööd.

Intervjueritute enamuse (19) kinnitas küsimusele 20 antud vastuses, et investeering on täies ulatuses tehtud. Vaid ühel ettevõtjal esines probleeme investeeringu tegemisel, mis olid seotud juriidika valdkonnaga.

Küsimusele 18 antud hinnangute põhjal oleks 17 ettevõtjal müügitulu 80% nõue tähtjaks täidetav. Lamba- ja marjakasvatavad hindasid müügitulu täitmise nõuet keerulisemaks.

Intervjuude tulemused kinnitavad küsitluse abil väljatoodud kokkuvõtet probleemidest, milleks on transpordi halb korraldus, maaressursi vähene kättesaadavus, pidev investeerimisvajadus, vana tehnika kasutamine ja viienda majandusaasta müügitulu nõude täitmine. Kuigi müügitulu kriteeriumit prognoosivad siiski enamuse intervjueritute täita.

Lisaks küsitluse tulemusena saadud probleemide leevendamise ettepanekutele, pakuti intervjueritute poolt küsimustele 25 ja 31 antud vastustega järgmisi lahendusi:

- 1) müügitulu nõue võiks olla libisev – ühel aastal viiest peab müügitulu nõue täidetud olema;
- 2) müügitulu kriteeriumit arvestada tegevusalaga seondult ja/või olemasolevate sama liiki varude juurde liitmisega kokku;
- 3) rohkem teavitada võimalusest, et meetme 1.4.1 omaosaluseks võib kasutada meetme 1.2 määratud toetust;
- 4) riigimaa kasutusvalduse seadmisel võiks rohkem arvestada, mitte vanade tegijatega vaid noorte vajadustega ehk muu seadusandlus peaks ka toetama noore ettevõtja tegevust;
- 5) kasutada toetust motivaatorina ehk lisaks maksta viiendal tegevusaastal toetust neile, kes kriteeriumid on korrektselt täitnud, millega kaasneks koheselt ka uus viieaastane tsükkel.

Sihtgrupp, vajalikkus, sihipärane kasutamine

Intervjueeritavatest oli üks ettevõtja uuringu läbiviimise ajaks lõpetanud põllumajandusliku tegevuse. Põhiprobleemiks oli maade kasutusse mittesaamine. Ettevõtja oleks valmis uuesti alustama, kui ümbruskonnas lõpetaks mõni suurem põllumajandustootja tegevuse ehk avaneks võimalus saada põllumajandusmaad oma kasutusse.

Maade kasutusse saamine on uuringus läbivalt nimetatud olulise probleemina. Viimane on viinud ka olukorrani, et teadaolevalt on vähemalt üks toetuse saaja lõpetanud oma tegevuse. Meetme 1.2 tingimuste määramisesse peaks sisse viima nõude olenevalt tegevusalast maa kasutusse saamise tõendamiseks ning lisama selle ka üheks hindamiskriteeriumiks.

Meede näeb ette, et kõik toetuse saajad peavad suutma vähemalt viis aastat tegutseda ja seejuures saavutama põllumajandusliku käibe, mis moodustab vähemalt 80% taotletud toetusest. Eesti Statistikaameti andmetele tuginedes on perioodil 2004–2009 ettevõtete keskmine surmamäär aastas 5,7 kuni 9,4 protsenti. MAK meede 1.2 kirjelduses ei ole nimetatud riskile viidatud ning puuduvad tegevused sellise riskiga toime tulemiseks. Esitatud taotluste äriplaanide hindamisel kasutatakse hindamiskomisjoni, kuid ei ole kehtestatud põhireegleid tootmise iseloomustuse ja olemasolevate ressursside hindamiseks. Kuna ankeetküsitlusega laekunud vastustest selgus, et tootmisega ja müügitulu saavutamiseega on sõltuvalt tegevusalast kuni 70% ettevõtjatel probleeme, siis peab olema selge mehhanism, mis aitab vähendada oluliselt ettevõtja mitte toimetuleku riski.

Intervjueeritud ettevõtjatest enamusel (19) ei ole olnud küsimuse punkti 21 raames antud vastuste alusel probleeme toetuse sihipärase kasutamisega.

Küsimusele 24 antud intervjueeritavate hinnangute abil koostati alljärgnev pingerida toetuse olulistest mõjudest (mainitud kordade arv):

- 1) ettevõtte alustamine ja arendamine (suurem kari, suurem maa kasutus) oli tänu toetusele kordades kiirem (12);
- 2) likviidsus paranes (6);
- 3) paranesid töötingimused ja tööviljakus (7);
- 4) paranes toodangu kvaliteet (5);
- 5) suurenes operatiivsus (2);
- 6) vähenesid kulud, mis muidu oleks läinud vana tehnika remondile (1)

Toetuseta poleks neli ettevõtjat üldse põllumajandusliku tegevusega alustanud ning üks oleks kindlasti lõpetanud. Seega toetuse mittesaamisel 25% intervjueeritutest ei tegeleks täna põllumajandusliku tegevusega. Antud järeldust meetme toetuse saajate üldkogumile ei saa laiendada. **Järeldus toetab meetme 1.2 raames eraldatava toetuse vajalikkust, et motiveerida noori alustama põllumajandusliku tegevusega.**

Meetme 1.2 raames toetuse saamine on intervjueeritavate hinnangul andnud olulise tõuke

põllumajandusliku ettevõtlusega alustamiseks või selle arendamiseks, parandanud likviidsust ja töötingimusi.

Intervjuudest selgunud täiendav info

Intervjuude tulemusena selgus muuhulgas, et ilma põllumaade rentimiseta ei oleks tegevus mõeldav. Vaid kaks piimakarjakasvatajat kinnitas, et saaks hakkama suures osas olemasoleva maaomandiga. Maad omandisse ei soetata, sest seda pole müügis või on liiga kallis. Probleemiks on ka see, et nn „niitmistoetus“ on piisav motivaator maaomanikele, et mitte anda maad põllumajandustootjale rendile. Lisaks rõhutati, et ilma autota ei ole ettevõtlus elukorralduslikust seisukohast maal mõeldav.

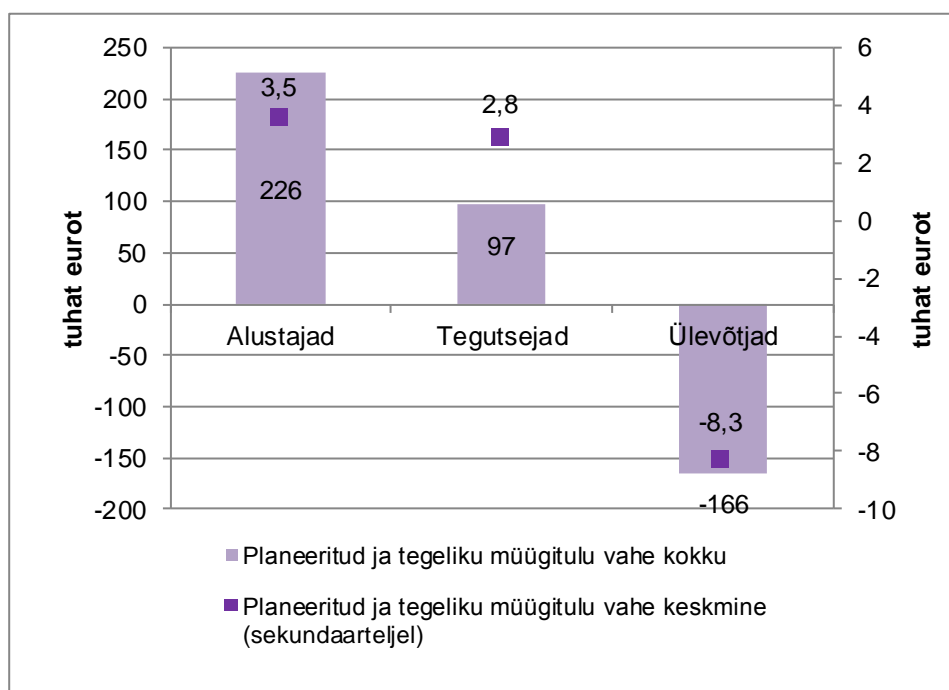
Töötajate arvu on plaanis suurendada aastaks 2013 intervjueeritute 12 ettevõtjal, ülejäänutel jääb töötajate arv samale tasemele. Töötajate arvu suurendamisele aitaks kaasa vastajate hinnangul järgmised tegevused (mainitud kordade arv):

- 1) maakasutuse suurendamine (13);
- 2) lisainvesteeringud (7);
- 3) tegevuste mitmekesitamine ja väärimine (7).

Olulised tegurid põllumajandustegevusega alustamisel ja arendamisel on maarendi võimalus ning auto olemasolu.

3. PLANEERING JA TEGELIKKUS

Analüüsi käigus koostati äriplaaniga kavandatud näitajate nagu maakasutus, töökohtade loomine ja müügitulu võrdlus küsitlusele vastanud ning intervjuudes osalenud isikute poolt antud tegelike tulemustega. Võrreldes 2010. aastaks planeeritud müügitulu summat tegeliku müügitulu näitajaga, siis 74 ettevõtjat saavutas planeeritust väiksema müügitulu ja 45 ettevõtjat suurema. Planeeritud ja tegeliku müügitulu suurus jäi miinus 93 tuhande ja pluss 371 tuhande euro vahele. (joonis 8)

Joonis 8. Planeeritud ja tegeliku müügitulu vahe, tuhat eurot

Kõige suurema müügitulu üleplaneeringu on teinud ülevõtjate gruppi kuuluvad ettevõtjad ja kõige rohkem on alaplaneeringuid alustaja grupi ettevõtjatel. (joonis 8)

Tegevusalade lõikes on enamusel müügitulu planeeringud tegelikkusest suuremad, millest võib järeldada noorte ettevõtjate liigset optimismi ning ohtu saada pettumise osaliseks tegelike tootmistulemuste saavutamisel (tabel 12).

Võrreldes 2009. ja 2010. aasta müügitulu planeeringuid tegelike müügitulemustega selgus, et kõige rohkem üleplaneerijaid vastajate arvu alusel on teravilja- ja õlikultuuride kasvatajate hulgas (vastavalt 83% ja 88%) ja kõige vähem lihavesikasvatajate hulgas 2009. aastal ning piimatootjate hulgas 2010. aastal (vastavalt 50% ja 73%). Üleplaneeringuga toetuse saajate arv järgnevatel aastate kohta tõenäoliselt suureneb, mis kajastub 2010. aasta andmetes. Võrreldes saadud tulemust tabelis 10 leitud vajalike kasvu protsendiga aastas, siis leiab kinnitust asjaolu, et mõningate tegevusalade ettevõtjatel on väga raskes saavutada vajalikku müügitulu. Aastaks 2010 müügitulu on äriplaanis ebatäpselt hinnatud.

Tabel 12. Müügitulu üle- ja alaplaneerinud ettevõtjate arv 2009. ja 2010. aasta müügitulu võrdluse alusel

Tegevusala	2009. aasta tegelik müügitulu on suurem, arv	2009. aasta tegelik müügitulu on väiksem, arv	2010. aasta tegelik müügitulu on suurem, arv	2010. aasta tegelik müügitulu on väiksem, arv
Lihaveisekasvatus	9	9	4	14
Muu loomakasvatus	5	12	3	14
Piimatootmine	4	7	3	8
Puu-, köögivilja ja marjade kasvatus	4	9	3	10
Teravili ja õlikultuurid	9	43	6	46

Maakasutuse muutuse analüüsimiseks võrreldi taotlemise aasta (2008) äriplaanis märgitud maakasutust 2011. aastal vastajate poolt antud andmetega. Keskmiselt on maakasutus suurenenud 61 ha ettevõtja kohta. Maakasutus vähenes 20 ettevõtjal ning jäi samaks või suurenes 98 ettevõtjal. Maakasutuse vähendajate hulgas oli arvuliselt kõige rohkem alustajaid (11), kellele järgnesid ülevõtjad (5) ja tegutsejad (4). Vastajate osakaalu alusel oli ülevõtjate hulgas kõige enam maakasutuse vähendajaid (25%).

Töökohtade loomise planeeringute osas on 2011. aasta seisuga planeeritust vähem töökohti loonud 25 ettevõtjat ja planeeritust rohkem töökohti loonud 45 ettevõtjat. Töökohti vähem loonud ettevõtjate kaasabil ei lisandu 28 uut töökohta, kuid tänu töökohti rohkem loonud ettevõtjatele lisandus planeeringust rohkem noorte ettevõtjate abil 50 töökohta.

Planeeringud müügitulu suuruse osas on enamusel ettevõtjatel (62%) üleplaneeritud. Samas töökohtade loomist on alaplaneerinud 38% vastanud ettevõtjatest ning suur osa ettevõtjatest (82%) kasutab võrreldes taotlemise aastaga samas või suuremas mahus maad.

Olenemata müügitulu üleplaneeringutest tegelevad küsitlusele vastanud ja enamus intervjuueeritud (v.a üks) ettevõtjad põllumajandustootmisega ja nende hulgas on 38% edukaid põllumajandustootjaid (müügitulu planeeringutest suurem). Lisaks on loodud planeeritust 22 töökohta rohkem ning keskmiselt suurendatud maakasutust 61 ha ettevõtja kohta.

Järgnevalt analüüsiti tegeliku müügitulu ja ettevõtjate stabiilse müügituluga seotud hinnanguid alustajate, tegutsejate ja ülevõtjate lõikes. Vastavalt korrelatsioonikordajale toetuse saajate grupi, stabiilse müügitulu summa ja 2010. aasta tegeliku müügitulu vahel seosed puudusid. Korrelatsioonikordaja oli kõikidel juhtudel all 0,30. Ühisosa tuvastamiseks keskmise tendentsi ja hajuvuse väljendamiseks määrati tegelikule 2010. aasta müügitulule vahemikud, mis kattusid stabiilse müügitulu planeeringutele antud vahemikega. Tulemused kajastuvad tabelis 13.

Tabel 13. Tegelik 2010. aasta müügitulu ja stabiilsust tagava müügitulu seos ettevõtjate arvu alusel

Tegelik müügitulu vahemik	Stabiilsust tagava müügitulu vahemik ja ettevõtjate arv						Kokku
	kuni 19 173 eurot	19 174 kuni 31 955 eurot	31 956 kuni 51 129 eurot	51 130 kuni 63 911 eurot	63 912 kuni 95 876 eurot	üle 95 876 euro	
Kuni 19 173 eurot	3	15	20	6	7	3	54
19 174 kuni 31 955 eurot	-	5	5	4	2	2	18
31 956 kuni 51 129 eurot	-	1	2	2	6	1	12
51 130 kuni 63 911 eurot	-	-	1	1	1	1	4
63 912 kuni 95 876 eurot	-	-	1	-	1	1	3
Üle 95 876 euro	-	2	1	1	1	3	8
Kokku	3	23	30	14	18	11	99

Ettevõtjate, kelle tegelik müügitulu on alla 19 tuhande euro, hinnanguid jaguneb kõigisse küsitluses etteantud stabiilsust tagava müügitulu suurusgruppidesse, kuid valdavalt jääb hinnang meetme 1.2 nõudena kehtestatud müügitulu piiridesse. Seega on kõige rohkem vastuseid müügitulu vahemikus 19 kuni 51 tuhat eurot. Ettevõtjatel, kelle tegelik müügitulu 2010. aastal oli suurem kui 51 tuhat eurot, märkisid stabiilse müügitulu hinnanguks samuti üle 51 tuhande euro aasta kohta.

Tulemuste alusel järeldame, et tegelikud müügitulemused mõjutavad siiski vähesel määral ettevõtjate arvamust stabiilsust tagava müügitulu summa kohta.

TULEMUSTE ARUTELU JA ETTEPANEKUD

Esimeseks soovitusena uuringu käigus ilmnunud probleemidele pakuti toetuse saajatele kehtivate kohustuste tähtaegade arvestuse aluse ajahetke ühtlustamist. Kuna kohustuste täitmise tähtaegade algused on kehtestatud kolme erineva ajahetkega vastavalt taotluse esitamisest, investeeringu teostamisest või toetuse määramise otsusest, siis võib ilmneda olukord, kus ettevõtjad ei ole tähtaegadest teadlikud või eksivad mitte tahtlikult. Kindlasti on soovitatav edasise õigusloome käigus tähtaegade ühtlustamine sidudes kõik nõuete tähtajad toetuse määramise aastaga. Ühtlustamine toetuse määramise aasta alusel tagab ka vaiete rahuldamise puhul ühtse lähenemise. Juhul kui teatud tähtaegu on vaja ühtlustada Euroopa Komisjoni reeglitega, siis saab siseriiklikult vastavalt määramise aastale lisada või vähendada aastaid.

Analüüsides erialase ettevalmistuse nõude täitmist ilmneb, et 18% erialase ettevalmistuseta ettevõtjatest ei suuda põllumajanduslikku haridust saavutada 36 kuu jooksul alates taotluse heakskiitmise kuupäevast. Siinkohal tuleb probleemide tähtsuse hindamisel arvestada ettevõtjate arvuga ja toetuse summaga, mis kriteeriumite täitmiseta jätmise korral tuleb tagasi nõuda. Absoluutarvudes oli kõige enam erialase ettevalmistuseta toetuse saajaid II taotlusvoorus ja seega statistiliselt on näitaja väga oluline ning laiendatav kõikidele voorudele. Kuna iga viies erialase ettevalmistuseta toetuse saaja ei suuda tähtaegselt saavutada kriteeriumi täitmist, siis võib ilmneda probleeme lisaks teadaolevale seitsmele ettevõtjale veel kokku kolmel ettevõtjal III ja IV taotlusvoorst. Toetuse saajate arv ei ole suur, kuid toetuse summa on ligikaudu 400 000 eurot. Olukorda ja õpinguvõimalusi tuleks teadvustada ning tagada koostöö ja infovahetus toetuse saajate, kutseõppeasutuste ja ministeeriumi vahel.

Põllumajandusliku töökogemuse hindamisel ilmnes, et põllumajanduslikku töökogemust planeeritakse saavutada toetust saanud osaühingu omaniku ja juhatuse liikmena, millega kaasneb mõningatel juhtudel tööleping. Enim on nimetatud omanikuna ja juhatuse liikmena töökogemuse saavutamist. Vastuste analüüsimisel ilmneb, et töölepingu vormistamist ei peeta oluliseks. Kuna püsihindajal puudub täpne veendumus, et üksnes omanikuna tegevus tagab tõendatava põllumajandusliku töökogemuse, siis see võib põhjustada ka probleeme toetuse saajatele. Olukorda saab täpsustada teavitamisega.

PRIA andmetel oli 04.11.2011 seisuga menetluses veel 41 esimese kahe taotlusvooru toetuse saaja maksedokumendid, mille alusel võib tulla tagasinõudeid. Viimane omakorda vähendab konkurentsivõimeliste ettevõtjate arvu. Oluline on jälgida seoseid müügitulu viienda aasta nõude täitmises osas, mida analüüsiti väga mitmete võrdluste kaudu. Lisaks peab arvestama asjaoluga, et investeeringute teostamine ei ole olnud kõige aktiivsem, kuid täpset statistikat segab aruannete aeglane laekumine. Ankeetküsitluse alusel ei ilmnunud investeeringute elluviimisel probleem, kuid tulemust ei küsitud ajateljel. Juhul kui investeeringuid ei ole teostatud pikema tootmistsükliga tegevusaladel tegutsevate ettevõtjate poolt piisavalt kiiresti, siis ei ole võimalik ka müügitulu nõudeid tähtaegselt täita. Lisaks tootmisele on meetme 1.2 kriteeriumite täitmiseks vaja rakendada oskuslikku ajaplaneerimist ja selle kindlakäelist järgimist koos tootmise aktiveerimisega.

Kasutatava põllumajandusmaa prognoositav muutus järgneval kolmel aastal oli 66% küsitlusele vastanud ettevõtjate hinnangul suurenemise suunas. Olukord viitab asjaolule, et ettevõtjad soovivad areneda ja teisalt tagab ettevõtte tootmismahu siiski maaressurss. Maaressursi mittevajalik suurus võib takistada viienda aasta müügitulu saavutamist.

Uuringu tulemustest ilmnes, et ettevõtjad teevad liiga vähe koostööd teadus- ja arendusasutustega ning kohaliku omavalitsusega, mida süvendab veelgi ettevõtjate vähene aktiivsus osaleda teadus- ja arendusasutuste tulemusi teavitavatel infopäevadel. Ettevõtjad kuuluvad üldjuhul nendesse ühendustesse, mis on kasulikud rahastuse seisukohalt (LEADER) ja ettevõtte arengu seisukohalt (piirkondlikud taluliidud, erialaseltsid). Mõnevõrra rohkem on koostööle orienteerunud vanemalt tootmise ülevõtnud noortalunikud. Noortalunike aktiivsus ühistegevuses on siiski arvestataval määral olemas, kuna tuleb arvestada esmavajadustele orienteeritust ja pärast seda koostööd.

Küsitlusele vastanutest 25% ei sea ettevõtte stabiilsuse tagamiseks müügitulu suurusega kõrgeid eesmärgi, jäädes rahule müügitulu suurusega, mis on alla 32 tuhande euro. Tulemus on vastuoluline meetme kriteeriumites kehtestatud nõudega viienda majandusaasta tulemuse osas. Kuna müügitulu nõude täitmine võib osutuda problemaatiliseks palju suuremale hulgale ettevõtjatest, siis vaatleme probleemi lahendamist alljärgnevalt eraldi.

Ettevõtjate erinevate probleemide lahendamiseks terviklahendused puuduvad, kuid tõstatatud probleemidele lahenduste otsimisega tuleb tegeleda ning kaasata lahenduste väljatöötamisse muuhulgas noortalunike organisatsiooni. Küsitluse tulemustest ilmneb, et kõige rohkem on noortalunikud omandanud pärast toetuse saamist oskusi ja kogemusi tava põllumajandussaaduste tootmises ning seejärel planeerimisalaseid oskuseid ning omandanud töökogemust. Julgeme väita, et olukorda ilmestab ütlust, et paljud õpivad oma vigadest ning kogemustest, mis omakorda tekitab kõrgendatud riski viie aasta jooksul väga heade tulemuste saavutamiseks.

Püsihindaja pakub omapoolseid lahendusi meetme 1.2 rakendamisega seotud probleemidele ja kitsaskohtadele. Alustavate ettevõtjate põllumajandusliku tootmisega seotud olulisemad probleemid on:

- a. investeerimisvõime parandamine;
- b. viienda majandusaasta müügitulu kriteeriumi täitmine.

Investeerimisvõime parandamine

Investeerimisvõime ja tootmismahud, millest tuleneb müügitulu on omavahel pikema perioodi jooksul seotud. Selleks, et parandada alustava ettevõtja investeerimisvõimet on vaja esmajoones muuta kättesaadavamaks teiste meetmete rahastusvõimalused. Eriti olukorras, kus meetme 1.2 rahalisi vahendeid saab kasutada teiste toetusmeetmete omafinantseeringuna. Hetkel on paranenud meetme 1.4.1 toetusvõimaluste kättesaadavus meetme 1.2 toetuse saajatele, kes on ülevõtjad või vähemalt kuus kuud aktiivselt põllumajandusega juba tegelenud. Samas on jäänud meetme 1.4.1 puhul ebavõrdsesse olukorda ettevõtjad, kes on küll meetme 1.2 raames toetuse saajad, kuid tegutsenud alla kuue kuu või planeerivad aktiivset põllumajanduslikku tegevust alustada koheselt peale toetuse laekumist või on tegemist pikema tootmistsükliga (toodangut ei ole võimalik olnud veel taotlemise aastal müüa).

Soovitame lubada meetme 1.4.1 raames investeeringuid kuni 31 950 euro väärtuses kõigile meetme 1.2 toetuse saajatele, olenemata nende eelneva tegevuse pikkusest ja müügitulu suurusest. Suuremate investeeringute puhul jälgida juba hetkel toimivat meetme 1.4.1 kriteeriumit, millega saab siduda investeeringu summa müügitulu summaga konkreetse ettevõtja näitajate alusel või ülevõetud ettevõtte müügitulu suurusega. Sarnane võimalus anda ka teiste investeeringutoetuste meetmete raames.

Toetusmeetmete rakendamisel soovitab uuringu koostaja rohkem tähelepanu pöörata noorte ettevõtjate toetusmeetme ajaliselt varasemale rakendamisele või koheselt kombineeritud rakendamisele ja hindamisele, mis tagaks ettevõtjale võimaluse toetust taotleda toetuse määramise aastal või koheselt kombineerida teise meetmega.

Viienda majandusaasta müügitulu kriteerium

Viienda majandusaasta müügitulu kriteeriumi täitmisel võib olla erinevaid probleeme:

- 1) mittepiisav maaressurss;
- 2) ettevõtjate vähesed kogemused;
- 3) loodusolud taimekasvatuseks (head ja halvad saagiaastad);
- 4) turusituatsioon (nt pakkumin turul suur ja müük väike vms);
- 5) tahtlik tegevus mitte kasutada toetust sihipäraselt ja tegutseda vähe motiveeritult;

Mittepiisava maaressursi ärahoidmiseks tuleb rohkem rõhku pöörata maakasutuse tõendamisele ja äriplaani realistlikkusele. Maaressursi juures tuleb tähelepanu pöörata ka agronoomilisele aspektile, mis võib oluliselt piirata sobilike kultuuride hulka.

Kuna ettevõtjatel on vähesed kogemused, siis tuleks ennetada olukorda, kus õpitakse eelkõige vigadest. Võimalik oleks luua mentorlusprogramm, kus noortalunik saaks võimaluse kontakteeruda pikemat aega samas valdkonnas oleva teise ettevõtjaga. Mentorile kompenseeritakse vastav ajakasutus.

Looduslike taimekasvatuseks ebasoodsate aastate või halva turusituatsioonist tuleneva probleemi leevendamiseks tuleks sisse viia meetme tingimustesse võimalus lugeda müügitulu kriteerium täidetuks, kui see on täidetud vähemalt ühel aastal viie tegevusaasta jooksul või on olemas piisavad varud, mis kataksid müügi korral saamata jäänud tuluosa. Varudega seotud lahendus tooks kaasa töömahu varude kontrollimisel ja tõendamisel, mistõttu soovitab eelistada uuringu koostaja müügitulu nõude kriteeriumi puhul siiski esimesena nimetatud lahendust.

Hetkeolukorra teadvustamine aitab kindlasti parandada olukorda ja kuna uuringus on toodud peatüki 2.5 tabelis 10 ning sellele alljärgnevalt elementaarsed arvutused müügitulu täitmise võimalikkuse kohta, siis ettevõtjad saavad arvutuse aluseid kasutada äriplaanide ja tegevuskava korrigeerimiseks. Teadvustamine on vajalik müügitulu täitmise tähtaja, individuaalse müügitulu summa ning vajalike tootmissiiressursi ja -mahu osas. Arvame, et korrigeeritud ettevõtte tegevusplaani ja eesmärgipärase tegevusega on võimalik saavutada vajalik müügitulu kõigil

ettevõtjatel, kes kuuluvad müügitulu jaotuse alusel alumisse kvartiili (47% ettevõtjatest). Vajalik on julgustada kasutama ka teisi finantsvahendeid, sest tootmismahud nõuavad julgeid otsuseid ja investeeringuid.

Viimase variandina on võimalik müügitulu kriteeriumit leevendada väiksema piirsumma kehtestamisega, kuna teadaolevalt on Eestis teisigi mikrotootjaid (meede 1.4.1 näide), kes ei ole hetkel kehtivat meetme 1.2 müügitulu summat ületanud. Uuringu koostaja hinnangul on võimalik kõikidel tegevusaladel nõutav müügitulu saavutada, kuid takistuseks on ettevõtjate ebaõige planeerimine või äriplaanist kõrvale kaldumine. Seega oleks piirmäära vähendamise puhul tegemist võrdse kohtlemisega kõikidele tegevusaladele.

KOKKUVÕTE

Meetme 1.2 esimese kahe taotlusvoorude toetuse saajate kohustuste tähtaegse täitmise hindamiseks, kutsevalifikatsiooni taseme muutuse analüüsimiseks ning noorte ettevõtjate konkurentsivõime hindamiseks viidi läbi ankeetküsitlus 168 toetuse saaja hulgas ning intervjueriti 20 toetuse saajat. Ankeetküsitlusele vastas 99 ettevõtjat, kelle jagunemine juriidiliste vormide, taotlusvoorude, tegevusalade ning tootjana alustamise tüübi osas oli proportsionaalne. Koos intervjueritud ettevõtjatega moodustas uuringusse oma arvamustega panuse andnud ettevõtjate osatähtsus 63% esimese kahe taotlusvoorude toetuse saajate arvust.

Kohustuste täitmise hindamist alustati tähtaegade arvestusest, mis tõi välja probleemina erinevatel kohustustel erineva arvestuse algushetke. Püsihindaja soovitus on edasise õigusloome käigus siduda kõik kohustuste täitmise tähtajad toetuse määramise aastaga. Viimane tagaks ka ühtse lähenemise rahuldatud vaiete puhul tähtaegade arvestamise kohta.

Kohustuste täitmise hindamisel avaldusid järgmised kitsaskohad:

- tuleb arvestada, et iga viies põllumajandusliku hariduseta põllumajandustootja ei suuda täita tähtaegselt põllumajandusliku hariduse saavutamise nõuet. Püsihindaja soovib Põllumajandusministeeriumil teha koostööd kutsevalifikatsiooni andvate õppeasutustega tagamaks toetust saanud hariduseta isikutele põllumajandusliku hariduse parem kättesaadavus (e-õpe, õppetsüklid detsember – märts vms);
- investeeringute elluviimise tõendamiseks on olnud probleeme. Püsihindaja soovib täpsustada investeeringut tõendavate dokumentide tähtaega selliselt, et tekiks kohustus dokumentide esitamiseks igal aastal;
- põllumajandusliku töökogemuse saavutamise tõendamisel võib tekkida probleeme, sest töökogemuseks arvestavad ettevõtjad omanikuks ja juhatuse liikmeks olemist, kuid töölepingu vormistamist ei peeta oluliseks. Püsihindaja soovitus on täpsustada põllumajandusliku töökogemuse tõendamiseks seotud dokumente abimaterjaliks „Abiks taotlejale“;
- esimese majandusaasta põllumajandusliku müügitulu suuruse saavutamisel on probleeme eeskätt pikema tootmistsükliga ettevõtjatel (sh lihase ja tsintsiljade kasvatajatel ning puuvilja ja marjakultuuride kasvatajatel);
- viienda majandusaasta müügitulu kriteeriumi täitmine kujuneb tõenäoliselt suurimaks probleemiks eriti alustajatel, kelle valitud tegevusalaks on lihasekasvatuse, muu loomakasvatuse ja puu- ja köögiviljakasvatuse. Kuigi teravilja ja õlikultuuride kasvatajatest suur osa täidab müügitulu on riskigrupis üle 20 ettevõtja. Tegevusalade kokkuvõtteks on müügitulu täitmise osas suure riskiga grupis 47% ettevõtjatest.

Ettevõtjad hinnati laekunud ankeetvastuste alusel konkurentsivõimelisteks ja ettevõtlikeks järgmistel põhjustel:

- suur osa ettevõtjatest planeerib suurendada kasutatavat põllumaad (66%);

- ettevõtjad on orienteeritud koostööle. Olenevalt partnerist teevad koostööd 62-100% ettevõtjatest. Lisaks kuulub 26% ettevõtjatest liikmena mõnda tulunduslikku või mittetulunduslikku ühendusse;
- ettevõtjatest 88% hindab valitud tegevusala perspektiivikaks;
- kõik ettevõtjad on omandanud uusi teadmisi, keskmiselt neljast erinevast info- ja koolitusvaldkonnast;
- kõik ettevõtjad on saanud uusi oskusi ja töökogemusi, keskmiselt on nimetatud ettevõtja poolt kolm uut oskust või töökogemust;
- enamus (85%) ettevõtjatest on suurendanud põhivara omavahendite arvelt (keskmine suurenemine 50 tuhat eurot kolme aasta jooksul).

Äriregistri andmetele tuginedes oli toetuse saajate hulgas vähemalt 2% sihtrühma mittekuuluvaid ettevõtjaid. Pikaajalist mõju noorte osakaalu suurenemisele põllumajandustootjate üldarvust lähtuvalt ei taga 22% toetuse saajatest, kes on juba programmiperioodi jooksul vanemad kui 40. Püsihindaja soovitab leida rohkem võimalusi nooremate kui 35-aastaste eelistamiseks.

Enamusel küsitlusele vastanud ettevõtjatest ei olnud probleeme toetuse sihipärase kasutamisega. Tekkinud probleemid olid üksikutel vastanutel ning nimetatud probleemid ei kordunud. Toetuse kasutamine oli seotud kõigi meetme eesmärkidega ja on vajalik eesmärkide täitmisel, mis toob kaasa olulise mõju ettevõtte arendamisele, töötingimuste paranemisele ja ettevõtja ettevõtlikkusele. Meetme 1.2 raames toetuse saamine oli intervjuueeritavate hinnangul andnud olulise tõuke põllumajandusliku ettevõtlusega alustamiseks või selle arendamiseks, parandanud likviidsust ja töötingimusi. Küsitlusele vastanutest 25% ei tegeleks täna põllumajandusega ilma alustamise/arendamise toetuseta.

Äriplaanide realistlikkuse hindamisel leiti, et müügitulu osas oli nii üle- kui alaplaneeringuid. Samas olid enamus küsitlusele vastanud ja intervjuudes osalenud ettevõtjatest tegusad põllumajandustootjad ning kokkuvõttes loovad rohkem sotsiaalset lisandväärtust uute töökohtadega kui esialgselt oli äriplaanides planeeritud.

Ettevõtjate poolt nimetatud erinevad probleemid on järgmised:

- tegevuspiirkonnaga seotud probleemid, sh töökohtade olemasolu pereliikmetele, bussi ja/või rongiliiklus ning kaubandus;
- ettevõtlusega seonduvad probleemid, sh põllumaa olemasolu ja kättesaadavus, madal investeerimisvõime ning vajaliku tootmistehnika puudumine. Kusjuures põllumaade kasutusse saamine on uuringus läbivalt märgitud olulise probleemina. Maa kasutusse mittedaamine on viinud ka olukorrani, et teadaolevalt on vähemalt üks toetuse saaja lõpetanud oma tegevuse. Meetme 1.2 tingimuste määramise tuleks sisse viia nõue (olenevalt tegevusalast) maa kasutusse saamise tõendamiseks ning soovitatavalt lisada see ka üheks hindamiskriteeriumiks;

- pidev investeeringuvajadus eeskätt tootmise laiendamiseks, kvaliteedi tõstmiseks, tootmistingimuste parandamiseks ja amortiseerunud tehnika vahetamiseks;
- viienda majandusaasta müügitulu kriteeriumi täitmine, seda kriitilisemalt eelkõige muu loomakasvatuse ja puu- ning köögiviljade kasvatuse tegevusaladel.

Lõppjärelalusena toome esile, et noored põllumajandustootjad peavad valitud tootmissuunda perspektiivikaks, kuna eeldavad suuremat nõudlust ja stabiilsust, milles avaldub valdkonna tulevik. Tuues esile probleeme meetme kriteeriumina kehtestatud viienda majandusaasta müügitulu täitmisega, saame öelda, et ettevõtjad tegutsevad oma parima kogemuse piires, et nõudeid täita. Meetme 1.2 raames toetuse saamine on andnud olulise tõuke põllumajandusliku ettevõtlusega alustamiseks või selle arendamiseks, parandanud likviidsust ja töötingimusi. Tulemustes avaldunud probleemidele on võimalik leida leevendavaid lahendusi.

SUMMARY

During the 2007–2013 period the total support budget of the second pillar of the CAP or the Estonian Rural Development Plan for 2007–2013 is 924.86 million Euros. Estonian Rural Development Plan for 2007–2013 support payments are co-financed by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) in the amount of 714.66 million Euros; the Estonian state budget will cover 210.20 million Euros of the support budget.

Several measures have been explicitly taken to improve technological level, environment, animal welfare, and to maintain employment in rural areas. Among others, Measure 1.2 has been planned to target young agricultural producers for facilitating start-up and promoting replacement of generations. Support to young producers has an important impact on involving young people in the development of rural communities. The support has been evoked due to general necessity to increase the share of agricultural producers below 40 among Estonian agricultural producers. The support budget of the Measure during the period 2007–2013 is 17.56 million Euros in total. In the year 2011 188 entrepreneurs who have received support in the first and second application round will have to meet the first requirement deadlines. The present research has been called forth for analysing the present situation and the chances for meeting the demands. The research is intended to assess the present state of the Measure application and the agricultural results of final recipients; furthermore, solutions and sought for mitigating possible hindrances.

The aim of the research is to:

- Provide an overview whether the final recipients of the first two application rounds have completed their obligation timely;
- Analyse the level of professional qualification of the final recipients of the first two application rounds before and after receiving support;
- Assess the competitiveness of young agricultural producers.

The following points will be subject to analysis in research assignment:

- Assessment of the compatibility of the Measure for the target group and measurement of application compatibility to the aim of the Measure;
- Analysis of the effect of the Measure application on the competitiveness and enterprise of the entrepreneur;
- Evaluation of the support recipients (self-employed persons, partners of limited companies, and members of management board) as for changes in level of education and acquisition of professional experience and skills;
- Studying problems, risks and needs incurring during measure application, and offering possible solutions;
- Providing an overview of the expedient use of the support, its efficiency, and compatibility to the needs;
- Estimation of the success of the support recipients in performing the obligations by the end of the fifth year of their activities, and the need for the Measure in the future.

Research report consists of three parts:

1. Performance of obligations by support recipients;
2. The development of support recipients;
3. Estimates and reality.

The first part of the research was prepared as a desk study; in addition, quantitative data gathered by questionnaires and interviews were used. From those who did not complete the questionnaire, additional information was asked by the phone. The second part reflects the results of the conducted questionings and interviews; furthermore, it presents the opinions of support recipients. In the third part of the research report the land resource, sales revenue, and plans for creating jobs by the support recipients included in their business plans are compared to the real data gathered during questionings and interviews.

The research was conducted by employees of Department of Research and Analysis of Rural Economy of the Institute of Economics and Social Sciences at Estonian University of Life Sciences: Kersti Aro (preparation of questionnaire and interview), Toomas Kangur (collection of information from the databases), and Sirje Simmo (data collection, conducting interviews). The analyses were performed and the report was compiled by Sirje Simmo and Mati Mõtte.

RESULTS

For evaluation of the timely performance of obligations by support recipients of Measure 1.2 during the two application rounds, analysis of the change in professional qualification level, and assessment of the competitiveness of young agricultural entrepreneurs, a questionnaire was conducted among 168 support recipients; moreover, 20 support recipients were interviewed. Questionnaires were answered by 99 entrepreneurs whose division by legal form, application round, field of activity, and type of starting as a producer was proportional. Together with the interviewed entrepreneurs, the share of those who contributed to the research with their opinions made up 63% of the total of support recipients of the two first application rounds.

Performance of obligations was started by assessing the end dates which proved problematic because of different starting point of different obligations. The evaluation expert's recommendation is to connect all performance period end dates in the course of further legislative drafting with the year of support allowance. This would guarantee uniform approach to end dates in settling legal challenges.

In evaluation of obligation performance, the following problems could be observed:

- It should be taken into consideration that every fifth agricultural producer who does not have an agricultural education cannot meet the demand of obtaining an agricultural education during the term. The evaluation expert suggests that Ministry of Agriculture cooperate with educational institutions providing professional qualification in order to guarantee better availability of agricultural education for support recipients without professional training (such as e-learning, learning cycle from December to March, etc.);

- There have been some problems with certifying the implementation of investments. The evaluation expert suggests that end date of documents proving investment be specified to provide obligation for submitting documents every year;
- It may prove problematic to certify achievement of agricultural experience as entrepreneurs regard ownership and role as a member of management board as work experience, but they do not consider it important to formalize an employment contract. The evaluation expert suggests that documents related to proof of agricultural work experience be specified in the additional material “Help for Applicants”;
- The achievement of agricultural sales revenue of the first financial year proved problematic mostly for entrepreneurs having a longer production cycle (incl. beef cattle and chinchilla farmers, and fruit and berry growers);
- Meeting the criteria of the sales revenue of the fifth financial year will probably turn out the biggest problem for the beginners whose choice is beef cattle husbandry, other animal husbandry, or fruit and vegetable growing. Although the majority of growers of grain and oil-seed crop meet the sales revenue target, more than 20 entrepreneurs belong to the risk group. As for meeting the sales revenue, 47% of entrepreneurs belong to the big risk group in summary of all activities.

Based on the submitted questionnaire replies, the entrepreneurs were assessed to be competitive and enterprising for the following reasons:

- A large part of the entrepreneurs plan to increase the area of used arable land (66%);
- Entrepreneurs are oriented to collaboration. Depending on the partner, 62-100% of the entrepreneurs co-operate. Furthermore, 26% of the entrepreneurs belong to some commercial or non-profit association;
- 88% of the entrepreneurs assess the chosen area as having good potential;
- All the entrepreneurs have acquired new knowledge from four different sources of information and training area on average;
- All the entrepreneurs have gained new skills and work experience; on average, there are three new skills or work experience per one entrepreneur;
- The majority (85%) of the entrepreneurs have increased their fixed assets at the cost of own funds (average increase 50 thousand Euros in three years).

According to commercial register data, there were at least 2% of entrepreneurs not belonging to the target group among the support recipients. 22% of support recipients do not ensure long-term effect on the increase in the share of young people among the total number of agricultural producers as they are older than 40 years during the programme period. The evaluation expert suggests finding more opportunities for preferring persons younger than 35 years.

Most of the entrepreneurs who had answered the questions did not have problems with a purposeful use of the support. Only a few people who had answered the questions had problems, and those did not recur. The use of the support was connected with all the objectives of the Measure; furthermore, it was necessary for meeting the objectives impacting the development of the enterprise, improvement of work conditions, and the enterprise of the entrepreneur. Support

acquisition within the framework of Measure 1.2 was a significant impetus for starting or developing agricultural entrepreneurship, improving liquidity and work conditions. 25% of the repliers would not be active in agriculture without the starting/development support.

While assessing the reality of the business plans, it was found out that sales revenues were either over or under planned. At the same time, most of the repliers and interview participants were entrepreneurs – active agricultural producers – who created more social added value in form of new jobs than it had been initially designed in their business plans.

Different problems mentioned by the entrepreneurs were the following:

- Problems concerning operating territory, incl. jobs for family members, bus and/or train traffic, and shopping possibilities;
- Problems concerning entrepreneurship, incl. the existence of arable land and its availability, low investment ability, and lack of necessary production equipment. However, arable land and its acquisition for use have been pointed out as a significant problem throughout the research. Non-acquisition of land has lead to a situation where at least one support recipient has terminated his activities, as far as is known. The Measure 1.2 regulation should contain a requirement for proving land acquisition (depending on the field of activity) which may be included among the evaluation criteria;
- Constant need for investment, mostly for expansion of production, improvement of quality and production conditions, and replacement of deprecated equipment;
- Meeting the sales revenue criteria of the fifth financial year; this was more critical in the field of other animal husbandry, and fruit and vegetable growing.

As a final conclusion we can bring out that young agricultural producers consider the chosen production trend potential as they expect greater demand and stability from the future of the field. As for the problems with meeting the sales revenue of the fifth financial year prescribed as a criterion of the Measure, we can say that the entrepreneurs make use of their best experience to meet the requirements. Receiving support within the Measure 1.2 framework has given a significant impetus for starting or developing agricultural entrepreneurship, improving liquidity and work conditions. It is possible to find mitigating solutions to the problems elicited in the results.

Lisa 1. Küsitluse koondtulemused

Tabel A. Maakasutuse muutused järgneval kolmel aastal

		Tegevusala						Kokku
		Lihaveised	Muu loomakasvatus	Piimatootmine	Puu-, köögiviljad ja marjad	Teravili ja õlikultuurid	Muud	
Alustajad	Ei muutu	-	5	1	2	-	2	10
	Ei oska öelda	1	-	-	1	3	1	6
	Suureneb alla 25%	5	1	2	2	11	1	22
	Suureneb üle 25%	2	2	1	1	8	0	14
	Väheneb alla 25%	-	-	1	-	-	0	1
	Väheneb üle 25%	-	-	-	-	1	0	1
Alustajad kokku		8	8	5	6	23	4	54
Tegutsejad	Ei muutu	1	2	-	1	2	0	6
	Ei oska öelda	-	-	-	-	4	1	5
	Suureneb alla 25%	4	3	-	1	5	0	13
	Suureneb üle 25%	-	1	-	1	1	2	5
Tegutsejad kokku		5	6	-	3	12	3	29
Ülevõtjad	Ei muutu	-	-	2	-	-	0	2
	Ei oska öelda	-	-	-	1	1	1	3
	Suureneb alla 25%	2	1	1	-	5	0	9
	Suureneb üle 25%	-	-	-	-	2	0	2
Ülevõtjad kokku		2	1	3	1	8	1	16
KOKKU		15	15	8	10	43	8	99
Alustajatest pinna suurendajad		7	3	3	3	19	1	36
Tegutsejatest pinna suurendajad		4	4	0	2	6	2	18
Ülevõtjatest pinna suurendajad		2	1	1	0	7	0	11
Pinna suurendajate arv KOKKU		13	8	4	5	32	3	65
Osakaal vastanutest, %		86,7	53,3	50	50	74,4	37,5	65,7

Tabel B. Koostöökogemused

	Koostöö sama valdkonna ettevõtjatega	Vastajate arv	Koostöö teadus- ja arendus-asutustega	Vastajate arv	Koostöö kohaliku omavalitsusega	Vastajate arv	Koostöö põllumajandus-saaduste/-toodete töötajatega	Vastajate arv	Koostöö kaubandusega	Vastajate arv
Alustajad	Halb	3	Halb	5	Halb	3	Halb	11	Halb	8
	Hea	39	Hea	30	Hea	25	Hea	27	Hea	22
	Puudub	2	Puudub	19	Puudub	20	Puudub	8	Puudub	23
	Väga hea	10	Väga hea	0	Väga hea	6	Väga hea	8	Väga hea	1
Alustajad kokku		54		54		54		54		54
Tegutsejad	Halb	2	Halb	2	Halb	3	Halb	5	Halb	6
	Hea	18	Hea	16	Hea	14	Hea	19	Hea	9
	Puudub	4	Puudub	11	Puudub	10	Puudub	4	Puudub	14
	Väga hea	5	Väga hea	0	Väga hea	2	Väga hea	1	Väga hea	0
Tegutsejad kokku		29		29		29		29		29
Ülevõtjad	Halb	1	Halb	2	Halb	6	Halb	5	Halb	5
	Hea	13	Hea	8	Hea	8	Hea	11	Hea	5
	Puudub	0	Puudub	5	Puudub	2	Puudub	0	Puudub	6
	Väga hea	2	Väga hea	1	Väga hea	0	Väga hea	0	Väga hea	0
Ülevõtjad kokku		16		16		16		16		16
Koostööd mittetegevate alustajate osakaal, %		3,7	x	35,2	x	37,0	x	14,8	x	42,6
Koostööd mittetegevate tegutsejate osakaal, %		13,8	x	37,9	x	34,5	x	13,8	x	48,3
Koostööd mittetegevate ülevõtjate osakaal, %		0,0	x	31,3	x	12,5	x	0,0	x	37,5

Tabel C. Kasutatud info- ja koolitusvaldkonnad (I osa)

	Tootmis- alane nõuanne	Finants- majandus- nõuanne	Põllu- majandusliku l messil osalemine ja teabe hankimine	Agro- tehnika või põllu- peenra- päeval teabe saamine	Majan- duslik ühis- tegevus	Masina- või seadme kasutamin e praktikas	Teadus- ja arendus- tegevuse tulemust e tutvustav infopäev	Taime- kaitse ja sordi- kaitse	Energiaressursi optimaalne kasutamine põllumajanduses või metsanduses	Toidu- ohutus ja -hügieen, toidu- käitlemin e	Töö- tervishoid ja töö- ohutus
Alustajad	24	14	21	16	4	8	3	16	1	6	2
Tegutsejad	7	10	14	12	4	8	1	6	5	4	6
Ülevõtjad	7	11	10	7	1	8		7	2	2	5
Ettevõtjad kokku	38	35	45	35	9	24	4	29	8	12	13
Osatähtsus küsitlusele vastanute arvust, %	38,4	35,4	45,5	35,4	9,1	24,2	4,0	29,3	8,1	12,1	13,1
Osatähtsus küsitlusele vastanud alustajatest, %	44,4	25,9	38,9	29,6	7,4	14,8	5,6	29,6	1,9	11,1	3,7
Osatähtsus küsitlusele vastanud tegutsejatest, %	24,1	34,5	48,3	41,4	13,8	27,6	3,4	20,7	17,2	13,8	20,7
Osatähtsus küsitlusele vastanud ülevõtjatest, %	43,8	68,8	62,5	43,8	6,3	50,0	0,0	43,8	12,5	12,5	31,3

Tabel D. Kasutatud info- ja koolitusvaldkonnad (II osa)

	Inimeste ja loomade tervishoiu ning taime- tervise nõuanne	Keskkonna -sõbralik põllu- majandus või metsandus	Bioenergia või biomassi alane nõuanne	Põllu- majandus- saaduste käitlemise nõuanne	Metsa- majand- damise nõuann e	Põllu- majandus- hoone ehitamise nõuanne	Ettevõtte majand- damise nõuanne	Maa- paran- duse nõuanne	Mahepõllu- majanduslik tootmine, töötlemine või turustamine	Loomade heaolu alane nõuanne	Ettevõtluse ressursside optimaalne kasutamine
Alustajad	2	18	2	3	2	4	14	1	13	9	1
Tegutsejad	2	12		2	3	3	2	1	10	8	5
Ülevõtjad	4	8	1	1	1	1	5	1	3	3	2
Ettevõtjad kokku	8	38	3	6	6	8	21	3	26	20	8
Osatähtsus küsitlusele vastanute arvust, %	8,1	38,4	3,0	6,1	6,1	8,1	21,2	3,0	26,3	20,2	8,1
Osatähtsus küsitlusele vastanud alustajatest, %	3,7	33,3	3,7	5,6	3,7	7,4	25,9	1,9	24,1	16,7	1,9
Osatähtsus küsitlusele vastanud tegutsejatest, %	6,9	41,4	0,0	6,9	10,3	10,3	6,9	3,4	34,5	27,6	17,2
Osatähtsus küsitlusele vastanud ülevõtjatest, %	25,0	50,0	6,3	6,3	6,3	6,3	31,3	6,3	18,8	18,8	12,5

Tabel E. Vastajate hinnang stabiilsust tagava müügitulu suuruse kohta

	Müügitulu, eurot	Tegevusala						
		Lihaveised	Muu looma- kasvatus	Piima- tootmine	Puu-, köögiviljad ja marjad	Teravili ja õlikultuurid	Muud	Kokku
Alustajad	Kuni 19 173	1	-	-	-	1	0	2
	19 174 kuni 31 955	2	4	-	5	3	1	15
	31 956 kuni 51 129	5	2	2	1	6	1	17
	51 130 kuni 63 911	-	1	1	-	2	2	6
	63 912 kuni 95 876	-	1	1	-	7	0	9
	üle 95 876	-	-	1	-	4	0	5
Alustajad kokku		8	8	5	6	23	4	54
Tegutsejad	Kuni 19 173	-	1	-	-	-	0	1
	19 174 kuni 31 955	2	1	-	1	1	0	5
	31 956 kuni 51 129	2	3	-	-	6	1	12
	51 130 kuni 63 911	1	-	-	-	2	0	3
	63 912 kuni 95 876	-	1	-	2	2	1	6
	üle 95 876 euro	-	-	-	-	1	1	2
Tegutsejad kokku		5	6		3	12	3	29
Ülevõtjad	19 174 kuni 31 955	1	-	-	-	1	1	3
	31 956 kuni 51 129	-	1	-	-	-	0	1
	51 130 kuni 63 911	-	-	1	1	3	0	5
	63 912 kuni 95 876	1	-	1	-	1	0	3
	üle 95 876	-	-	1	-	3	0	4
Ülevõtjad kokku		2	1	3	1	8	1	16

Tabel F. Omandatud uued oskused ja kogemused

	Tava- tootmine	Mahe- tootmine	Juhtimine	Koostöö	Turundamine	Planeerimine	Töötlemine	Toodangu mitmekesitamine	Tehnika kasutamine	Ettevõtjaid kokku	Nimetatud oskusi ja kogemusi kokku
Alustajad	31	9	21	16	16	30	7	17	21	54	168
Tegutsejad	13	9	8	14	6	15	2	3	14	29	84
Ülevõtjad	11	2	8	6	2	9	-	1	9	16	48
KOKKU	55	20	37	36	24	54	9	21	44	99	300
Osatähtsus alustajatest,%	57,4	16,7	38,9	29,6	29,6	55,6	13,0	31,5	38,9	x	x
Osatähtsus tegutsejatest,%	44,8	31,0	27,6	48,3	20,7	51,7	6,9	10,3	48,3	x	x
Osatähtsus ülevõtjatest, %	68,8	12,5	50,0	37,5	12,5	56,3	0,0	6,3	56,3	x	x

Tabel G. Vastanute hinnang tegevuspiirkonna olukorrale

	Hinnang	Teiste ettevõtjate olemasolu	Võimalused koostööks	Võimalused toetuste taotlemiseks	Elektriga varustatus	Teede olukord	Vesi, kanalisatsioon	Teenuste kättesaadavus	Töökohad pere-liikmetele	Bussi- ja/või rongi- liiklus	Arvuti- side	Telefoni- side	Kaup- lused	Arsti- abi	Põhi- kool
Alustajad	Halb	0	8	4	6	12	11	5	20	20	10	6	6	8	4
	Hea	20	18	19	20	15	18	19	6	10	22	25	13	10	26
	Keskpärase	23	23	25	17	21	20	16	17	11	10	12	17	27	9
	Väga halb	1	2	2	0	3	3	10	10	9	3	2	12	5	2
	Väga hea	10	3	4	11	3	2	4	1	4	9	9	6	4	13
Alustajad kokku		54	54	54	54	54	54	54	54	54	54	54	54	54	54
Tegutsejad	Halb	1	6	4	3	1	8	5	14	9	4	2	7	6	1
	Hea	11	10	8	12	9	11	6	2	3	11	15	7	8	12
	Keskpärase	15	11	15	12	15	8	15	7	15	10	9	13	12	10
	Väga halb	1	0	0	1	3	1	2	6	2	1	1	1	1	0
	Väga hea	1	2	2	1	1	1	1	0	0	3	2	1	2	6
Tegutseja kokku		29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
Ülevõtjad	Halb	0	3	2	2	4	2	3	3	4	2	3	4	1	1
	Hea	7	7	4	8	5	5	6	2	7	8	5	3	3	6
	Keskpärase	4	5	7	4	6	8	6	8	2	4	6	6	9	5
	Väga halb	1	0	0	0	0	0	1	3	3	0	0	2	2	1
	Väga hea	4	1	3	2	1	1	0	0	0	2	2	1	1	3
Ülevõtja kokku		16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
Vastajad kokku		99	99	99	99	99	99	99	99	99	99	99	99	99	99

Tabel H. Olulisemate probleemide ja takistuste (TOP 5)

	Põllumaa vähesus	Põllumaa kätte-saadavus rahaliselt	Vajaliku tootmis-tehnika puudumine	Madal investeerimis-võime	Suur maksukoormus
Alustajad	34	32	24	24	16
Tegutsejad	19	22	16	17	9
Ülevõtjad	15	11	7	8	5
Kokku	68	65	47	49	30

Tabel I. Investeeringuvajadused valdkondade lõikes

	Toote-arendus	Saaduste/toodangu/teenuste kvaliteedi tõstmine	Tootmis-mahu suurendamiseks	Saaduste/toodangu töötlemine	Tootmis-jääkide (nt põhk, sõnnik) töötlemine	Tootmis-tingimuste parandamine	Amorti-seerunud põhivara asendamine	Töö-tingimuste paran-damine	Töötajate koolitus ja väljaõpe	Toidu-ohutus ja hügieen	Kesk-konna-kaitse	IT-süsteemid	Muu
Alustajad	16	24	41	12	3	28	20	13	3	1	7	3	5
Tegutsejad	8	20	22	10	3	12	15	6	3	1	2	1	
Ülevõtjad	5	8	11	4	1	8	9	5	4	1	3	1	1
Kokku	29	52	74	26	7	48	44	24	10	3	12	5	6

Tabel J. Meetme 1.2 toetuse mõju

	Ei ole nõus	Ei oska öelda	Pigem ei ole nõus	Pigem nõus	Täielikult nõus	Kokku nõus	Kokku ei ole nõus
Toetus on aidanud parandada ettevõtte saaduste/toodete/teenuste kvaliteeti	2	2	2	27	55	82	4
Toetus on aidanud parandada ettevõtte saaduste/toodete/teenuste mahtu	2	-	2	19	64	83	4
Toetus on aidanud kasutusele võtta uusi tehnoloogiad ja innovaatilisi lahendusi	5	8	12	23	38	61	17
Toetus on kaasa aidanud keskkonnanõuete täitmisele	7	18	11	26	23	49	18
Toetus on kaasa aidanud keskkonnahoiu paranemisele	5	19	9	28	23	51	14
Toetus on aidanud parandada ettevõtte majandustulemusi (müügitulu, kasumlikkus)	3	-	3	27	54	81	6
Toetus on aidanud parandada ettevõtte tootlikkust	3	-	-	26	59	85	3
Toetus on aidanud vähendada ettevõtte kulusid	7	4	17	24	32	56	24
Toetus on aidanud parandada ettevõtte konkurentsivõimet	1	1	6	26	51	77	7
Toetus on võimaldanud liikuda välisurgudele (oma toodet eksportida)	29	29	11	9	5	14	40
Toetus on võimaldanud säilitada olemasolevaid töökohti	18	18	12	16	20	36	30
Toetus on võimaldanud luua uusi töökohti	19	18	13	22	12	34	32
Toetus on aidanud parandada ettevõtte töötingimusi	5	6	6	26	43	69	11
Toetus on aidanud parandada minu ettevõtlikkust	2	3	2	23	56	79	4

Lisa 2. Küsitluse vorm

Lugupeetud noor ettevõtja!

Põllumajandusministeeriumi korraldusel uurib Eesti Maaülikool Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (MAK) meetme 1.2 *Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine* rakendamise mõju toetuse saaja konkurentsivõimele ja ettevõtlikkusele ning meetme rakendamisel tekkinud probleeme. Teie kontaktandmed saime Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ametist. Küsitluse tulemusi kasutatakse üksnes üldistatud kujul ning ei seostata Teie nimega. Uuringu tulemustega on võimalik tutvuda alates 2012. aasta veebruarist Eesti Maaülikooli leheküljel ms.emu.ee/uuringud.

Hinnangute andmisel palun tuginege oma kogemusele põllumajandustootjana. Küsimustikule vastamine võtab aega ligikaudu 30 minutit. Palume Teil leida aeg küsimustikule vastamiseks ja saata see hiljemalt 30. oktoobril 2011. a. Ühtlasi tuletame Teile meelde, et meetmest 1.2 toetuse taotlemisega Te kinnitasite, et vastate toetuse seire ja hindamisega seotud järelepärimistele ja küsitluslehtedele (meetme 1.2 määruse lisa 2 lõik Taotleja kinnitused). Vastustega annate oma panuse meetme paremaks rakendamiseks ja põllumajanduse arendamiseks.

Veebikeskkonnas on märgitud kohustuslikud küsimused punase tärniga. Neile küsimustele vastamata jättes pole võimalik vastuseid ära saata. Puuduvad vastused tunnete ära roosa tausta järgi.

Küsitluse täitmisel vajab küsitluse täitja 2009 ja 2010 majandusaasta andmeid müügitulu, bilansimahu ja kasutatava maa kohta ning planeeringuid taotlemisel. Seega soovitame enne küsitluse täitmist alustamist kõrvale varuda vajalikud dokumendid (bilanss, kasumiaruanne, noore taluniku taotlus ja äriplaan, põlluraamat vms), mis aitavad Teil vastavaid küsimusi vastata.

Loodame, et küsimustiku täitmine ei valmista Teile raskusi.

Ette tänades ja edu soovides!

Majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Eesti Maaülikool

Küsimuste korral võtke palun ühendust: Sirje Simmo, Sirje.Simmo@emu.ee, tel 53304792

KÜSIMUSTIK

A. PÕLLUMAJANDUSLIK TEGEVUS

1. Palun märkige oma ettevõtte reg kood

2. Palun märkige Teie kasutuses oleva maa pindala käesoleva aasta maakasutuse alusel

Põllumajandusmaa pindala omandis ha

Põllumajandusmaa renditud ha

Metsamaa pindala ha

Püsirohumaa kokku ha

Põllumajanduskultuuride kasvupind kokku ha

3. Kas Teie ettevõttes kasutatava põllumajandusmaa pindala järgneva 3 aasta jooksul (aastatel 2012-2014)...

Suureneb oluliselt (üle 25%)

Suureneb mõnevõrra (alla 25%)

Ei muutu
 Väheneb mõnevõrra (alla 25%)
 Väheneb oluliselt (üle 25%)
 Ei oska öelda

Kui Teie kasutatava põllumajandusmaa pindala väheneb, siis miks?

.....

4. Palun märkige Teie ettevõttes prognoositav aasta keskmine töötajate arv käesoleval aastal (aluseks täistöökohta arvestuse põhimõte normtundide alusel)

Aasta keskmine töölepingu alusel töötajate arv

Aasta keskmine muude lepingute alusel töötajate arv

5. Milliseks prognoosite ettevõtte töötajate aasta keskmise arvu 2013. aastal (aluseks täistöökohta arvestuse põhimõte normtundide alusel)

Ettevõttes töötab 2013. aastal keskmiselt töötajat

Kui töötajate arv väheneb võrreldes käesoleva aastaga, siis palun märkige miks?

.....

6. Palun märkige alljärgnevas loetelus nimetatud põllumajandussaaduste ja –toodete müügitulu seisuga 31.12.2010. Palun valige oma ettevõtte müügitoodangule kõige lähedasemad nimetused

Teravili eurot

Raps eurot

Kartul

Köögiviljad (sh kasvuhoones kasvatatud)

Lilled (sh kasvuhoones kasvatatud)

Puuviljad ja marjad

Seemned

Muud taimekasvatussaadused

Piim

Veiseliha

Sealiha

Kanaliha

Lamba- ja kitseliha

Muud loomakasvatussaadused

Masina- ja transporditeenused

Taimekasvatusega seotud teenused
 (maaharimine, teravilja kuivatamine,
 ladustamine jt)

Loomakasvatusega seotud teenused
 (vet. teenused, seemendus jt)

Põllumajandussaaduste töötlemine

Metsandus (seotud teenused, istikute
 kasvatamine)

Puidu müük

Maaturismiteenused
 Energiatoorme tootmine (biomass)
 Teised mittepõllumajanduslikud tegevused
 (käsitöö, kalandus jt)
 Muu (palun täpsustage)
 2010 majandusaastal KOKKU eurot
 2009 majandusaasta põllumajanduslik müügitulu kokkueurot

7. Miks on Teie peamised tootmissuunad Teie arvates perspektiivikad? Võib märkida mitu põhjust.

Ei oska öelda
 Tulevikus on turul suur nõudmine
 Tulevikus on oodata hinnatõusu
 Tulevikus on oodata riigilt suuri toetusi
 Muu (palun täpsustage)

8. Kuidas hindate majanduslikku koostööd (ettevõtte arendamine, turundus vms) järgmiste ettevõtetega, asutuste või organisatsioonidega?

	Väga hea	Hea	Halb	Puudub
Teiste samas valdkonnas tegutsevate ettevõtjatega				
Teadus- ja arendusasutustega				
Kohaliku omavalitsusega				
Põllumajandussaaduste/-toodete töötlemine				
Kaubandus				
Muu (palun täpsustage)				

9. Kas Te osalete ettevõtjana tulunduslikus või mittetulunduslikus ühistegevuses mõne organisatsiooni liikmena?

Jah
 Ei

Kui jah, siis palun nimetage organisatsioonid.

.....

10. Palun nimetage olulisemad probleemid või takistused, millega puutute kokku noortalunikuna tegutsedes ja oma ettevõtet arendades. Valida võib mitu varianti.

Haritava maa ja põllumaa vähesus
 Haritava maa ja põllumaa kättesaadavus (rahalisel mõttel)
 Vajaliku tootmistehnika puudumine
 Rahaliste vahendite puudumine teenuste (nt künd, külv, koristus vms) eest maksmiseks

Sõltumine teenusepakkujatest (nt künd, külv, koristus vms)
 Turul valitsev hinnakonkurents
 Madal investeerimisvõime
 Laenuraha kättesaadavus
 Suur maksukoormus
 Tootmisseadmete mahajäämus
 Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia mahajäämus
 Tööjõu puudumine
 Nõrk turundus
 Kogemuste puudumine
 Teadmiste vähesus määrustest, toetusvõimalustest, uutest tehnoloogiatest vms
 Nõuande kättesaadavus rahalises mõttes
 Nõuande kättesaadavus sisulises mõttes
 Täiendkoolituse kättesaadavus rahalises mõttes
 Täiendkoolituste kättesaadavus sisulises mõttes
 Euroopa Liidu nõuded tootmisele ja toodangule
 Keskkonnanõuded ja -kaitse
 Tootmistehnoloogiline baas
 Muu (palun täpsustage)

11. Palun nimetage kuni 3 valdkonda, millesse investeerimine on Teie ettevõttes järgneval 3 aasta jooksul (aastatel 2012-2014) kõige vajalikum.

Tootearendus (nii olemasolev kui uued tooted)
 Saaduste/toodangu/teenuste kvaliteedi tõstmine
 Tootmismahu suurendamiseks
 Saaduste/toodangu töötlemine
 Tootmisjääkide (nt põhk, sõnnik) töötlemine
 Tootmistingimuste parandamine
 Amortiseerunud põhivara asendamine
 Töötingimuste parandamine
 Töötajate koolitus ja väljaõpe
 Toiduohutus ja hügieen
 Keskkonnakaitse
 IT-süsteemid
 Muu (palun täpsustage)

12. Milliseks Te hindate oma rahalisi võimalusi järgneva 3 aasta jooksul (aastatel 2012-2014) täiendavate investeeringute tegemiseks ettevõtte tootmisstruktuuri parandamiseks?

Väga hea
 Hea
 Rahuldav
 Halb
 Väga halb
 Ei oska öelda

13. Palun märkige info- ja koolitusvaldkonnad, milles olete saanud erialaste küsimuste kohta abi perioodil 2009-2011? Märkida võib mitu sobilikku vastust.

Tootmisalane nõuanne
 Finantsmajandusnõuanne
 Ettevõtte majandamise nõuanne

Mahepõllumajanduslik tootmine, töötlemine või turustamine
 Metsamajandamise nõuanne
 Põllumajandushoone ehitamise nõuanne
 Maaparandusnõuanne
 Põllumajandussaaduste käitlemise nõuanne
 Bioenergia või biomassi alane nõuanne
 Keskkonnasõbralik põllumajandus või metsandus
 Loomade heaolu alane nõuanne
 Inimeste ja loomade tervishoiu ning taimetervise nõuanne
 Ettevõtluse ressursside optimaalne kasutamine
 Töötervishoid ja tööohutus
 Teadus- ja arendustegevuse tulemuste tutvustav infopäev
 Toiduohutus ja -hügieen, toidukäitlemine
 Energiaressursi optimaalne kasutamine põllumajanduses või
 metsanduses
 Taimekaitse ja sordikaitse
 Majanduslik ühistegevus
 Masina- või seadme kasutamine praktikas
 Agrotehnika või põllupeenra päeval teabe saamine
 Põllumajanduslikul messil osalemine ja teabe hankimine

14. Palun nimetage maksimaalselt 3 valdkonda ja nimetatud valdkonnas konkreetne probleem, milles Teil oleks kõige enam vaja nõuannet või täiendkoolitust järgneva 3 aasta jooksul (aastatel 2012-2014)?

	Valdkond	Probleem
1.
2.
3.

B. NOORTALUNIKU TOETUS JA SELLE MÕJU ETTEVÕTTELE

15. Mis aastal Te esitasite meetme 1.2 raames viimase kuludeklaratsiooni PRIAle?
 aastal

16. Kas Te olete pärast noortaluniku toetuse saamist muutnud kavandatud äriplaani PRIA nõusolekul?
 Kavandatud tegevusala Jah Ei
 Kavandatud investeeringut Jah Ei

Kui jah, siis miks?

.....

17. Kuidas Te hindade noortaluniku toetusega seotud müügitulu kriteeriumi (müügitulu summa 80% osatähtsus noortaluniku toetuse summast) täitmise võimalust viienda tegevusaasta lõpuks?

Kriteerium on juba täidetud ja ületatud

Kriteerium saab õigeaks ajaks täidetud

Püüan kriteeriumit täita, kuid üldine majanduslik olukord on ei ole soodne

Ei suuda kriteeriumit täita, äriplaanis esitatud plaanid ja kohustused ei olnud realistlikud

Muu (palun täpsustage)

18. Kui suur stabiilne müügitulu oleks ettevõtte arengu tagamiseks vajalik saavutada arvestades tekkivat lisandväärtust, palga- ja finantskulusid?

Kuni 19 173 eurot

19 174 kuni 31 955 eurot

31956 kuni 51 129 eurot

51 130 kuni 63 911 eurot

63 912 kuni 95 876 eurot

üle 95 876 euro

19. Missuguses järgus on investeeringu elluviimine, millele Te aastatel 2008-2009 MAK meetmest 1.2 toetust saite?

Investeering on täies ulatuses tehtud

Investeering on osaliselt tehtud

Investeeringuga on alustatud

Investeeringuga ei ole alustatud → KÜSIMUS 24

Investeering jääb tõenäoliselt tegemata Miks? Palun täpsustage.

.....
.....
.....
..... → KÜSIMUS 24

20. Kas investeeringu elluviimisel ehk investeeringutoetuse sihipärasel kasutusel Teie ettevõttesse ilmnes või on ilmnunud takistusi või probleeme?

Jah

Ei

Kui jah, siis missuguseid? Palun täpsustage.

.....
.....
.....

21. Palun märkige andmed põhivara maksumuse kohta?

Põhivara jääkväärtus enne noortaluniku toetuse saamist eurot

Põhivara jääkväärtus 31.12.2010. a seisuga eurot

Noortaluniku toetusega soetatud põhivara väärtuseurot

22. Palun märkige, mitu protsenti noortaluniku toetuse kogusummast planeerisite kasutada käibevara soetamiseks ja käibevahenditena?%

23. Palun hinnake meetme 1.2 investeeringutoetuse mõju Teie ettevõttele.

	Täielikult nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole nõus	Ei oska öelda
Toetus on aidanud parandada ettevõtte saaduste/toodete/teenuste kvaliteeti					
Toetus on aidanud parandada ettevõtte saaduste/toodete/teenuste mahtu					
Toetus on aidanud kasutusele võtta uusi tehnoloogiad ja innovaatilisi lahendusi					
Toetus on kaasa aidanud keskkonnanõuete täitmisele					
Toetus on kaasa aidanud keskkonnahoiu paranemisele					
Toetus on aidanud parandada ettevõtte majandustulemusi (müügitulu, kasumlikkus)					
Toetus on aidanud parandada ettevõtte tootlikkust					
Toetus on aidanud vähendada ettevõtte kulusid					
Toetus on aidanud parandada ettevõtte konkurentsivõimet					
Toetus on võimaldanud liikuda välisurgudele (oma toodet eksportida)					
Toetus on võimaldanud säilitada olemasolevaid töökohti					
Toetus on võimaldanud luua uusi töökohti					
Toetus on aidanud parandada ettevõtte töötingimusi					
Toetus on aidanud parandada minu ettevõtlikkust					
Muu (palun täpsustage)					

24. Mida peaks Teie arvates meetme 1.2 toetustingimustes muuta, et see vastaks paremini noortalunike vajadustele ja võimalustele?

.....
.....
.....
.....

25. Kuidas hindate järgmiste tegurite olukorda hetkel Teie piirkonnas (palun märkige iga vastuse juurde sobiv variant)

	Väga hea	Hea	Kesk-pärane	Halb	Väga halb
Teiste ettevõtjate olemasolu piirkonnas					
Võimalused koostöö arendamiseks					
Võimalused toetuste taotlemiseks (nt Leader)					
Elektriga varustatuse kvaliteet					
Teede olukord					
Muu infrastruktuuri (vesi, kanalisatsioon jm) olemasolu					
Teenuste kättesaadavus (remonditöökoda, juuksur jm)					
Töövõimalused pereliikmetele lähikonnas					
Bussi või rongiühendus keskustega					
Arvutiside olemasolu					
Telefoniside kvaliteet					
Kaupluste olemasolu ja kaupade sobivus					
Arstiabi kättesaadavus					
Põhikooli olemasolu piirkonnas					

26. Palun hinnake, millises olukorras oli ettevõtte majanduslik olukord enne noortaluniku toetuse saamist (täidetakse enne toetuse taotlemist aktiivselt tegutsenud ettevõtte kohta).

Väga hea
Hea
Rahuldav
Halb
Väga halb

C. ETTEVÕTJA HARIDUS JA TÖÖKOGEMUS

27. Palun märkige oma põllumajanduslik haridustase.

- Kvalifikatsiooni kolmas tase
- Keskeri- või kutsekeskharidus
- Kõrgharidus
- Põllumajanduslik haridus puudub

28. Kuidas Te hindate noortaluniku toetusega seotud põllumajanduskiku hariduse kriteeriumi täitmise võimalust?

Kriteerium oli juba enne toetuse taotluse esitamist täidetud

Kriteerium on täidetud tähtaegselt (omandasin põllumajandusliku hariduse aastal)

Kriteerium saab õigeks ajaks täidetud (omandan põllumajanduslikku haridust tasemega, eeldatav lõpetamise aeg kuus aastal)

Püüan kriteeriumit täita, kuid põllumajandusliku hariduse omandamisega on raskusi

Ei suuda kriteeriumit täita, põllumajandusliku hariduse omandamise kohustus jääb tõenäoliselt täitmata. Miks (palun selgitage)?

.....
.....

29. Milliseid oskuseid ja töökogemust on andnud noore taluniku toetuse abil põllumajandusettevõtjana tegevus?

Eelkõige tava põllumajandussaaduste tootmise oskuseid ja töökogemust

Eelkõige mahe põllumajandussaaduste tootmise oskuseid ja töökogemust

Valdavalt juhtimisalaseid oskuseid ja töökogemust

Valdavalt turundusalaseid oskuseid ja töökogemust

Suures osas planeerimise alaseid oskuseid ja töökogemust

Suures osas tehnika- ja tehnoloogia alaseid oskuseid ning töökogemust

Koostööoskuseid ja töökogemust

Töötlemise alaseid oskuseid ja töökogemust

Toodangu mitmekesistamise alaseid oskuseid ja töökogemust

Muid oskuseid ja töökogemust (palun märkige)

30. Millisel alusel saavutate noortaluniku põllumajandusliku töökogemuse? Küsimust ei ole vaja täita FIE-del.

Olen omanik ja juhatuse liige

Olen omanik ja juhatuse liige ning lisaks on sõlmitud tööleping

Olen omanik

Olen omanik ja lisaks on sõlmitud tööleping

31. Kui Teil tekkis küsimustele vastates ettepanekuid või kommentaare küsimustikus käsitletud teemade lõikes, siis me oleme tänulikud, kui Te need siia kirjutate.

.....
.....
.....

Suur tänu koostöö eest!

Lisa 3. Intervjuu vorm

Lugupeetud noor ettevõtja!

Põllumajandusministeeriumi korraldusel uurib Eesti Maaülikool Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (MAK) meetme 1.2 *Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine* rakendamise mõju toetuse saaja konkurentsivõimele ja ettevõtlikkusele ning nimetatud meetme rakendamisel tekkinud probleeme. Teie kontaktandmed saime Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ametist (edaspidi PRIA). Küsitluse tulemusi kasutatakse üksnes üldistatud kujul ning ei seostata Teie nimega. Uuringu tulemustega on võimalik tutvuda alates 2012. aasta veebruarist Eesti Maaülikooli leheküljel ms.emu.ee/uuringud.

Vastustega annate oma panuse meetme paremaks rakendamiseks ja põllumajanduse arendamiseks.

Majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond
Eesti Maaülikool

KÜSIMUSTIK

A. ÜMBRITSEV ELUKESKKOND

- 1. Palun andke hinnang oma kodukandi 10-15 km raadiuses olevatele tehnilise infrastruktuuri objektide kättesaadavusele ja kvaliteedile.**

.....
.....
.....

- 2. Palun andke hinnang oma kodukandi 10-15 km raadiuses olevatele sotsiaalse infrastruktuuri objektide kättesaadavusele ja kvaliteedile.**

.....
.....
.....

- 3. Palun nimetage elukorralduslik(ud) probleem(id), millega puutute kokku igapäevaselt ja millele vajate lahendust.**

.....
.....

- 4. Kuidas hindate üldiselt oma kodukandi kohalike elanike igapäeva elukorraldust?**

Väga hea

Hea

Rahuldav

Halb

Väga halb

Ei oska öelda

Palun kommenteerige vastust

B. PÕLLUMAJANDUSLIK TEGEVUS

5. Palun märkige Teie kasutuses oleva maa pindala.

Põllumajandusmaa pindala omandis ha

Põllumajandusmaa renditud ha

Metsamaa pindala ha

Püsirohumaa kokku ha

Põllumajanduskultuuride kasvupind kokku ha

6. Kas põllumajandusmaa rentimiseta oleks Teie tegevus võimalik?

Jah

Ei

Kui ei, siis millisel määral?

7. Kas Teie ettevõttes kasutatava põllumajandusmaa pindala järgneva 3 aasta jooksul (aastatel 2012-2014)

Suureneb oluliselt (üle 25%)

Suureneb mõnevõrra (alla 25%)

Ei muutu

Väheneb mõnevõrra (alla 25%)

Väheneb oluliselt (üle 25%)

Ei oska öelda

Kui Teie kasutatava põllumajandusmaa pindala väheneb, siis miks?

.....
.....

8. Palun märkige Teie ettevõttes prognoositav aasta keskmine töötajate arv käesoleval aastal (aluseks täistöökoha arvestuse põhimõte normtundide alusel)

Aasta keskmine töölepingu alusel töötajate arv

Aasta keskmine muude lepingute alusel töötajate arv

9. Kuidas oleks võimalik, et Teie ettevõttes töötajate arv järgneva 3 aasta jooksul (aastatel 2012-2014) suureneks?

.....
.....

Milliseks prognoosite ettevõtte töötajate aasta keskmise arvu 2013. aastal (aluseks täistöökoha arvestuse põhimõte normtundide alusel)

Ettevõttes töötab 2013. aastal keskmiselt töötajat

10. Kuidas hindate majanduslikku koostööd (ettevõtte arendamine, turundus vms) järgmiste ettevõtetega, asutuste või organisatsioonidega?

	Väga hea	Hea	Halb	Puudub
Teiste samas valdkonnas tegutsevate ettevõtjatega				
Teadus- ja arendusasutustega				
Kohaliku omavalitsusega				
Põllumajandussaaduste/-toodete töötlejad				
Kaubandus				
Muu (palun täpsustage)				

11. Kas Te osalete ettevõtjana tulunduslikus või mittetulunduslikus ühistegevuses?

Jah

Ei

Kui jah, siis palun nimetage organisatsioonid.

.....

12. Palun nimetage olulisemad probleemid või takistused, millega puutute kokku noortalunikuna tegutsedes ja oma ettevõtet arendades.

.....

13. Palun nimetage kuni 3 valdkonda, millesse investeerimine on Teie ettevõttes järgneva 3 aasta jooksul (aastatel 2012-2014) kõige vajalikum.

.....

14. Milliseks Te hindate oma rahalisi võimalusi järgneva 3 aasta jooksul (aastatel 2012-2014) täiendavate investeeringute tegemiseks ettevõtte tootmisstruktuuri parandamiseks?

Väga hea

Hea

Rahuldav

Halb

Väga halb

Ei oska öelda

- 15. Palun nimetage maksimaalselt 3 valdkonda ja nimetatud valdkonnas konkreetne probleem, milles Teil oleks kõige enam vaja nõuannet või täiendkoolitust järgneva 3 aasta jooksul (aastatel 2012-2014)?**

	Valdkond	Probleem
1.
2.
3.

Palun lisaks nimetada viimase kolme aasta täiendkoolitused ja kasutatud nõuannete valdkonnad

.....

C. NOORTALUNIKU TOETUS JA SELLE MÕJU ETTEVÕTTELE

- 16. Mis aastal Te esitasite meetme 1.2 raames viimase kuludeklaratsiooni PRIAle?**
 aastal

- 17. Kas Te olete pärast noortaluniku toetuse saamist muutnud kavandatud äriplaani PRIA nõusolekul?**

Kavandatud tegevusala Jah Ei

Kavandatud investeeringut Jah Ei

Kui jah, siis miks?

.....

- 18. Kuidas Te hindate noortaluniku toetusega seotud müügitulu kriteeriumi (müügitulu summa 80% osatähtsus noortaluniku toetuse summast) täitmise võimalust?**

Kriteerium on juba täidetud ja ületatud

Kriteerium saab õigeaks ajaks täidetud

Püüan kriteeriumit täita, kuid üldine majanduslik olukord on halb

Ei suuda kriteeriumit täita, äriplaanis esitatud plaanid ja kohustused ei olnud realistlikud

Muu (palun täpsustage)

- 19. Kui suur stabiilne müügitulu oleks ettevõtte arengu tagamiseks vajalik saavutada arvestades tekkivat lisandväärtust, palga- ja finantskulusid?**

.....eurot

20. Missuguses järgus on investeeringu elluviimine, millele Te aastatel 2008-2009 MAK meetmest 1.2 toetust saite?

Investeering on täies ulatuses tehtud

Investeering on osaliselt tehtud

Investeeringuga on alustatud

Investeeringuga ei ole alustatud

Miks? Palun täpsustage.

.....
.....
.....

→ KÜSIMUS 27

Investeering jääb tõenäoliselt tegemata

Miks? Palun täpsustage.

.....
.....
..... → KÜSIMUS 27

21. Kas investeeringu elluviimisel ehk investeeringutoetuse sihipärasel kasutusel Teie ettevõttesse ilmnas või on ilmnenu takistusi või probleeme?

Jah

Ei

Kui jah, siis missuguseid? Palun täpsustage.

.....
.....
.....

22. Palun märkige andmed põhivara maksumuse kohta?

Põhivara jääkväärtus enne noortaluniku toetuse saamist eurot

Põhivara jääkväärtus 31.12.2010. a seisuga eurot

Noortaluniku toetusega soetatud põhivara väärtuseurot

23. Palun märkige, mitu protsenti noortaluniku toetuse kogusummast kasutasite käibevara soetamiseks ja käibevahenditena?%

Palun põhjendage, kui oluline on Teie jaoks võimalus kasutada toetust käibevahenditele

.....

24. Palun hinnake meetme 1.2 investeeringutoetuse mõju Teie ettevõttele

.....
.....
.....

25. Mida peaks Teie arvates meetme 1.2 toetustingimustes muutma, et see vastaks paremini noortalunike vajadustele ja võimalustele?

.....
.....
.....

26. Palun hinnake, millises olukorras oli ettevõtte majanduslik olukord enne noortaluniku toetuse saamist?

Väga hea
Hea
Rahuldav
Halb
Väga halb

D. ETTEVÕTJA HARIDUS JA TÖÖKOGEMUS

27. Palun märkige oma põllumajanduslik haridustase.

Kvalifikatsiooni kolmas tase
Keskeri- või kutsekeskharidus
Kõrgharidus

28. Kuidas Te hindate noortaluniku toetusega seotud põllumajanduskiku hariduse kriteeriumi täitmise võimalust?

Kriteerium oli juba enne toetuse taotluse esitamist täidetud
Kriteerium on täidetud tähtaegselt (omandasin põllumajandusliku hariduse aastal)
Kriteerium saab õigeks ajaks täidetud (omandan põllumajanduslikku haridust tasemega, eeldatav lõpetamise aeg kuus aastal)

Püüan kriteeriumit täita, kuid põllumajandusliku hariduse omandamisega on raskusi
Ei suuda kriteeriumit täita, põllumajandusliku hariduse omandamise kohustus jääb tõenäoliselt täitmata. Miks? Palun täpsustage.

.....
.....

29. Milliseid oskuseid ja töökogemust on andnud noore taluniku toetuse abil põllumajandusettevõtjana tegevus ja kas eelnevalt oli olemas kaheaastane põllumajanduslik töökogemus või kuidas planeeritakse seda saavutada.

.....
.....
.....

30. Kui suur oli Teie ettevõtte 2009 ja 2010 aasta müügitulu?

.....
.....

31. Kui Teil tekkis küsimustele vastates ettepanekuid või kommentaare küsimustikus käsitletud teemade lõikes, siis me oleme tänulikud, kui Te need siia kirjutate.

.....
.....
.....
.....
.....

Suur tänu koostöö eest!

Täidab intervjuerija enne või pärast intervjuud.

Ettevõtte registrikood	
Noortalunikuks asumise tüüp	1 Tegutsev ettevõtja 2 Vanemale või vanavanemale kuulunud põllumajandustootmise ülevõtnud ettevõtja 3 Alustav ettevõtja
Ettevõtte nimi	
Ettevõtte tegutsemise asukoht <i>Palun kirjutage valla täpsusega.</i>	
Ettevõtte tegevusala	
Ettevõtte vanus	
MAK meetmest 1.2 toetuse saamise aasta	

Küsimusele vastaja nimi, amet <i>Ees- ja perekonnanimi</i>	
Vastaja kontaktandmed <i>Telefon, e-post</i>	
Intervjuu aeg	
Intervjuu koht <i>Intervjueeritava ettevõttes vms</i>	
Intervjuu kestus	
Märkused küsitluse, küsimustiku vms kohta	